

II RIIGIKOGU

6. istungjärk. **Protokoll nr. 144 (20).** 1924. a.

II Riigikogu koosolek 17. oktoobril
1924 a. kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 90 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **Fr. Akel**, välisminister **K. R. Pusta**, siseminister **Th. Rõuk**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, teedeminister **K. Kark**.

Wälisesitajate looshis: Soome saadik **dr. R. Holsti**, Soome saatkonna sekretäär **E. Erkkö**, Soome saatkonna atashee **V. Niskanen**, Saksa chargé d'affaires **Dittmar**, Leedu konsul **J. Puchk**.

P ä e w a k o r d :

1. Välisministri teadaanne rahwaste-
liidu täiskogu tegewuse kohta.
2. Riigi- ja omawalitsuste teenijate
pensioniseaduse muutmise seadus.
3. Eesti wabariigi Tartu ülikooli sea-
dus — II lugemisel.
4. Kaitserõugeteapanemise seaduse
muutmise seadus — III lugemisel.
5. Sisewete uurimise büroo asuta-
tamise seadus — III lugemisel.
6. Maanteede ja sisemiste weeteede
walitsuse likwideerimise seadus — III lu-
gemisel.
7. Wähemusrahwuste omawalitsuse
korraldamise seadus — II lugemisel.
8. Tööstusliku töö seaduse muutmise
seadus — töökaitse komisjoni ettepanek.
9. Tööstusliku töö seaduse täienda-
mise seadus — töökaitse komisjoni
ettepanek.
10. Põllutöölise tööaja ja palgaolude
korraldamise seaduse muutmise seadus
— töökaitse komisjoni ettepanek.
11. Walga linna administratiiv-piir-
konna laiendamise seadus — omawalit-
suse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnis-
son**, pärast abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J.
Wain**, pärast sekretäär **T. Kalbus**.

Koosolek algab kell 5.10 min.

1. Päewakorra Juhataja **J. Tõ-
täiendamine. nisson**: Awan Riigi-
kogu koosoleku. Päewa-
kord on Riigikogu liigetele kätte saade-
tud. Juhatus poolt on ettepanek
1) wõtta päewakorra I wõi II punktiks
Wabariigi Walitsuse teadaanne sõjamina-
ster Amberg'i ametist lahkumise kohta;
2) päewakorra-punkt 3 — Eesti waba-
riigi Tartu ülikooli seadus — II lugemi-
sel — asemele wõtta: Eesti wabariigi
Tartu ülikooli seaduse erikomisjoni
walimine.

Peale selle on tulnud rkl. Anderkopp'i
poolt ettepanek wõtta päewakorra
I punktiks komisjonide täiendawad wali-
mised. Kuna tähendatud ettepanek
tehtud päewakorra I punkti kohta, siis
jääb juhatus ettepanek — wõtta päewa-
korda Wabariigi Walitsuse teadaanne
sõjaminister Amberg'i ametist lahkumise
kohta — II päewakorra-punktiks. (Hääl-
letatakse.) Nähtawa enamuse-
ga on päewakord tähenda-
tud täienduste ja muudatu-
sega wastu wõetud.

2. Teadaandmine Enne päewakorra
komisjoni an- juurde asumist on sek-
tud seaduseelnõu retääril sõna teada-
kohta. andeks, missugused
seaduseelnõud on
komisjonidesse antud, mis Wabariigi
Walitsuse poolt Riigikogule esitatud.

Sekretäär **J. Wain**: Riigikogu
juhatus poolt on antud „Prokuratuuri
osawõtu kitsendamise seadus Riigikohtu
tsiwiilosakonna istungitel“ — üldkom-
misjoni.

3. Komisjonide Juhataja **J. Tõ-
täiendawad wali- nisson**: Tööera-
mised. konna Riigikogu rüh-
ma poolt on tehtud

ettepanek walida rahaasjanduse komis-
joni rkl. Juhkam'i asemele rkl. Oja.
(Häälletatakse.) Nähtawa ena-
musega on rkl. Oja rahaasjan-
duse komisjoni walitud.

4. Wabariigi Walitsuse teadaanne sõjaminister O. Amberg'i ametist lahkumise kohta. Riigikogu juhatusel on tulnud 17. oktoobril sel aastal Riigiwanema allkirjaga järgmine teadaanne: „Riigikogu juhatusel. Wabariigi Walitsuse 16. oktoobri s. a. otsuse põhjal saadan Teile siin juures sõjaminister O. Amberg'i ametistlahkumise palwe“.

Sõjaministri ametistlahkumise palwe on järgmine: „Härra Riigiwanemale. Palun mind sõjaministri kohuste täitmisest wabastada. O. Amberg, sõjaminister“.

O. Liigand (rhw.): Teen ettepaneku: Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse teadaande sõjaminister O. Amberg'i lahkumise kohta, otsustab:

1) sõjaminister O. Amberg wabastada Wabariigi Walitsuse liikme kohuste täitmisest, arwates 18. oktoobrist 1924 a., ja

2) ülesandeks teha Riigikogu esimehele esineda Riigikogule ettepanekuga Wabariigi Walitsuse osalise täiendamise kohta.

A. Jürman (põl.): Panen ette otsustada: „Ära kuulates sõjaministri lahkumise palwet, otsustab Riigikogu sõjaminister O. Amberg'i wabastada, arwates 18. oktoobrist s. a. ja Riigikogu esimehele ülesandeks teha esineda ettepanekuga uue sõjaministri ametisse kutsumise asjus. Ühtlasi juhib Riigikogu tähelpanu selle peale, et walitsus ei ole Eesti rahwawäe juhtimist küllalt tõsiselt wõtnud, mille tagajärjel meie riigikaitse huwid on tõsiselt kannatanud“.

Juhataja **J. Tõnisson**: Rkl. Liigand'i ettepanek on ühtlane rkl. Jürman'i ettepaneku esimese osaga. Seda arwesse wõttes panen hääletamisele kõigepealt rkl. Liigand'i ettepaneku, ning siis rkl. Jürman'i ettepaneku lahkumise osa, mis kõlab järgmiselt: „Ühtlasi juhib Riigikogu tähelpanu selle peale, et walitsus ei ole Eesti rahwawäe juhtimist küllalt tõsiselt wõtnud, mille tagajärjel meie riigikaitse huwid on tõsiselt kannatanud“.

Hääletamisele tuleb rkl. Liigand'i ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Jürman'i ettepaneku lahkumise osa. (Hääletatakse.)

Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

5. Välisministri teadaanne rahwasteliidu täiskogu tegewuse kohta. Välisminister **K. R. Pusta**: Austatud Riigikogu liikmed! Sellele kõnetoolile asudes pean küll kõigepealt endale õnne soowima selles, et mul wõimalik on Teile kanda rahwasteliidu wiienda täiskogu tööde aruannet. (K. Einbund, põl.: Noh, raske on küll omale õnne soowida.) Rahwasteliidus on praegu 55 iseseiswat riiki, ja wienda täiskogu koosoleku peale wõib rahwasteliit tagasi waadata, kui oma juubelikoosoleku peale. Seal selgus kõigi nende küsimuste arutamisel, mis juba wiis aastat terve inimkonna tähelpanu kõitnud, et rohkem kui kunagi enne, on see püüd ja tahtmine ühine, käib läbi terwest inimkonnast üks ihkaw soow: „Kadugu wägilwald ja kadugu sõda!“ Üks suurematest saawutustest wiendas täiskogus oli nõndanimetatud „Protokoll rahwuswaheliste tülide lahendamiseks rahulikul teel“ ehk, nagu teda nüüd lühidalt nimetatakse „Genfi protokoll“.

Teie lubate, et ma kõigepealt asuks selle kõige tähtsama dokumendi juurde, ja tuleks mul sel puhul peatada nende tööde juures, mis warem on rahwasteliidu täiskogus tehtud, ja mille lõppu kroonib praegune Genfi protokoll.

Teie teate, et juba suure ilmasõja kestel asuti liitriikides ja ka mujal ülesandele, kuidas kindlustada tulewikus rahu, kuidas pakkuda sõjastkurnatud rahwastele tagatist ülekohtuse kallaletungimise wastu. Ilmasõja põhjusi uurides, peatati eestkätt mõtte juures, et rahu alalhoidmise takistajaks on kõigepealt ülemäärane relwastus, sõjajõudude kaswatamine üksteise wõidu. „Kes tahab rahu, see valmistagu sõjale“. See põhimõte, päritud wanast ajast, tuli ümber lükata ja selle asemele wõtta rahwasteliidu, kui rahuorganisatsiooni, põhimõtteks rahwuslikkude relwastuste wähen-damist sarnase alammäärani, ütleb liidu põhikirja 8. peatükk, mida lubab rahwuslik julgeolek ja rahwuswaheliste kohustuste täitmine, mis tingitud ühisest wäljaastumisest. Selle wastu kohustas liidu põhikiri liidu liikmeid, et nad peawad iga-

suguse kallalekippumise vastu kindlustama iga liikme poliitilist iseseisvust ja tema maa-ala puutumatust, samuti, et kõik tülikäsimused tulewad õiendada rahulikult wahekohtu wõi alalise rahuswahelise kohtukoja teel. Kui nüüd liidu põhikiri seda kõike niihästi ette näinud, siis tuleb küsida, milleks oli siis waja 5 aastat pidada täiskogude ja komisjonide koosolekuid, miks oli tarwis riikide wahel uusi erikaitselepinguid sõlmida, miks pärast on nii mitu korda nende 5 aasta jooksul maailma rahu ähwardanud lahakumineku liidu loojate, suurriikide wahel just rahu kindlustamise probleemi käsitlemisel, milleks oli siis lõpuks tarwis seda 5. täiskogu rahuprotokolli?

Lugu oli see, et põhimõtetes olid küll kõik päri, nende teostamise wiisides aga mindi lahku. Ühed ütlesid, ja need olid riigid, kes mitte ei uskunud, et uus rahuswaheline katastroof ka neid wõib otsekohe tabada: enne relwastuste ja sõjajõudude vähendamine, siis alles kõneleme wastastikku kaitselepingute üle. Teised, kes sõjatonti näinud olid oma territooriumi laastamas, ja kes tema warju oma piiridel arwasid hiilivat, wastasid: enne õelge, et meie julgeoleku eest wastutate, siis vähendame jalamaid oma wägesid, mille ülewaldamise kulude all meie rahwas praegu ägab! Esimene täiskogu ei suutnud neid wastupidiseid arwamisi lepitada ja otsustas rahu kindlustamise eeskawale asuda punkt-punktilt. Wõeti liidu põhikirja 8. peatükk, otsustati walitsustelt küsida, kas nemad walmis on asuma üldisele relwastuse vähendamisele, ja teine täiskogu asutas erikomisjoni, kes pidi wälja töötama selle üldise relwastuse vähendamise plaani. See nõndanimetatud segakomisjon leidis aga warsti, et relwastuse vähendamisel tuleb silmas pidada praegust segast poliitilist seisukorda, ja et desarmeerimise ja julgeoleku küsimused on lahutamata ühendatud. Kolmas täiskogu 1922 a. wõttis vastu Briti ja Prantsuse delegatsioonide ühise ettepaneku, nõndanimetatud 14-da resolutsiooni, mis tunnistas, et tuleb wälja töötada üldine desarmeerimise kawa, kuid niisama, et praeguses maailma seisukorras suur hulk walitsusi ei wõi oma relwastusi mitte tuntawalt vähendada, kui neile ei anta küllaldast tagatist nende maade julgeoleku kaitseks. Seda tagatist wõiwad pakkuda kaitselepingud, mis kohustaksid lepingu-

osalisi riikisid üksteisele appi minema, juba enne kindlaksmääratud plaani järele. Nende lepingutega liituda wõiksid kõik riigid, kuid wastastikune kaitse pidi piirduma nende riikidega, kes ühes ja samas maakera osas asuwad. Olid weel ette nähtud erakordsed lepingud maade wahel, kelle kohta geograafiline, ajalooline wõi muu põhjus iseäralikku hädaohtu laskis oletada. Sel alusel töötas siis liidu segakomisjon 1922 — 1923 a. jooksul wälja wastastikuse tagatis- ja abiandmise lepingu, mis on tuntud lord Cecil'i ja kolonel Requin lepingukawana. Selle kawa on Riigikogu heaks kiitnud ja mul pole tarwis selle põhilauseid siinkohal meelde tuletada. Olgu waid mööda minnes tähendatud, et Eestiga ühes kiitsid selle kawa heaks 18 riiki, kuigi suurem hulk nendest riikidest juurde lisas oma allkirjale erimärkused wõi reserwatsioonid.

Need märkused puudutawad järgmisi küsimusi:

1) Kuidas kindlaks teha, missugune riik on kallaletungija?

2) Kas ei lähe wastastikune kaitseleping kaugemale, kui liidu põhikiri?

3) Kas ei tuleks kaitselepinguga oodata, kunni kõik riigid liidu liigeteks astunud? — Siin mõeldi eestkätt Põhja-Ameerika Ühisriikide, Saksamaa ja Wenemaa peale.

Neljandaks, mida arwustawates wastustes kõige sagedamini puudutatud, on erikaitselepingud üksikute riikide wahel, mida üldisele rahumõttele kardetawaks tulewat pidada.

Wiiendaks tuleks teed leida, kuidas wastastikuse kaitse ja üldise sõjajõudude vähendamise kohustused ühel ajal maksma wõiksid hakata. Kõigepealt tuli aga selle kohta kokku leppida, missugusel wiisil lahendada terawaid tülikäsimusi riikide wahel, kui sennine ülim tülide lahendaja — sõda tahetakse tunnistada keelatud abinõuks, koguni rahuswaheliseks kuriteoks. See uus abinõu leitigi ja teda polnud tarwis kaugelt otsida: rahusteliidu põhikiri näeb ette rahuswahelise wahekohtu. Oli waid tarwis selgel sõnal kinnitada, et wahekohtu olgu tülitsejatele riikidele samuti sunduslik, nagu on kohustaw üksikutele kodanikkudele tülide õiendamine rahulikult teel. Selle põhimõtte wõttis omaks wiies täiskogu. Selle põhimõtte selgita-

mine ja kinnitamine ongi selle täiskogu suurim teene. Niisama õnnelikult kõrvaldasid täiskogu komisjonid kõik teised puudused, mis 1923 aasta wastastikusele kaitselepingule wõis ette heita. Leiti see kauaotsitud wormel, kuidas ära määrata kallaletungijat riiki, kelle kohta tuleksid tarwitusele wõtta Genfi protokollis ettenähtud surweabinõud. Peame siinkohal lugupidamisega tunnistama, et walgus tuli ka seekord Ameerikast, kelle kadunud suurkodanik õnnestas maailma kuue aasta eest rahwaste liidu mõttega. Nõndanimetatud Shotwelli projekti järele tuleb kallaletungijaks pidada seda riiki, kes wahekohtust kõrwale hoides, alustab sõjalist tegewust teise riigi wastu. Selle mõtte wõttis omaks Prantsuse peaminister Herriot, ja temaga ühines Suur-Briti delegatsioon. Wäiksemate riikide poolt, kes juba liidu esimestest päewadest peale endid tunnustanud rahwuswahelise kohtu ja wahekohtu pooldajaks, wõeti see uus tunnistus kahe suurriigi kokkuleppest wastu waimustusega.

Mis puutub teise etteheitesse, et täiskogu kõrwale kaldunud liidu põhikirjast, siis on sellest küllalt, et ühe erapooletu riigi, nimelt Hollandi wälisminister täiskogule meelde tuletas, et liidu põhikirjas niihästi wägede wähendamine, wastastikune abiandmine, kui ka wahekohus, kõik kolm rahu alalhoidmise põhimõtet juba ette on nähtud, ja on waid tarwis anda neile põhimõtetele wormi ja kehasust.

Austatud Riigikogu liikmed! Kui teie siinkohal meelde tuletate neid kõnesid, mis septembri algul Genfi kõnetoolilt peetud, ja wõrdlete sellega, mis öeldud neljandas täiskogus, siis peate küll tunnistama, et maailm on tüki maad edasi jõudnud 1923 a. saadik, mil weel meeleheitlikka katseid tehti liidu nurgakiwi paigalt nihutamiseks, tema põhikirja 10 artikli ümberseletamiseks. Ühe wäikese riigi weto'le wõlgname, et see eksisamm möödunud aastal jäi tegemata. Teie teate, et liidu põhikirja 10. artikkel kõneleb liiduriikide maa-ala puutumatuses, ja nende poliitilisest iseseiswusest...

Wiendas täiskogus tundis rahwaste liit end juba tugewa organisatsioonina, kes tahab jätkata oma rahupoliitikat, ja ei karda etteheidet, et weel mitte kõik maailma suur- ja wäikeriigid pole tema liikmed. Ta ei jätnud küll kinnitamast,

et sisseastumine on waba kõigile iseseiswatele riikidele. Mina ei kahtle, et kui tulewa aasta juunikuul kokkukutsutaw relwastuse wähendamise konwerents annab soovitud tagajärgi, ja ühes sellega maksma hakkawad teie ees olewa protokollis määrused, siis oma keelduwa seisukoha rewideerimisele wõtawad ka need riigid, kes senni weel pole liidu liikmed.

Lubatagu minul weel peatada selle tähtsa dokumendi üksikute peatükkide juures. Meie oleme näinud, et Genfi protokoll läheb sõja salgamises, sõja häwitamise piiüdes kaugemale, kui ükski sennine rahwuswaheline dokument. Protokoll tunnustab oma eessõnas kõigepealt solidaarsust, mis ühendab rahwuswahelise ühiskonna liikmeid, ta kinnitab, et kallaletungimise sõda on selle solidaarsuse rikkumine ja rahwuswaheline kuritegu. Artikkel 2 lubab sõjalist tegewust ainult wastupanemiseks kallaletungimise aktile wõi kui surweabinõu, mis kallaletungija wastu ette wõetud, kokkuleppel liidu nõukoguga wõi täiskoguga liidu põhikirja ja käesolewa protokollis määruste järele. Selles mõttes tuleb täiendada liidu põhikirja, ja selle kohustuse wõtawad oma peale allakirjutajad riigid protokollis artikkel 1 järele.

Sõja asemel tülide ja wastolude, juuriidiliste, kui ka poliitiliste, õiendamise rahulikul teel — see on protokollis artiklite 3 ja 4 sisu. Allakirjutanud riigid kohustuwad tunnustama sunduslikuna ilma erilise kokkuleppeta, alalise rahwuswahelise kohtukoja jurisdiktsiooni, selle kohtukoja põhikirja 36-a artikli II-ses paragrahwis ettenähtud juhustel. Teie teate, et Balti riikidest Eesti, Soome, Läti ja Leedu selle kohustuse juba waremalt, ja wabalt enese peale wõtnud, ja wiienda täiskogu üks tähtsamatest saawutustest oli see, et üks suurriikidest Prantsusmaa, sellele kohustusele alla kirjutas ilma reserwatsioonideta, samuti, nagu tema delegatsioon alla kirjutas Genfi protokollile. Kuna aga rahwuswahelise kohtu jurisdiktsiooni alla mitte kõik tüliküsimused ei käi, siis on protokollis autorid tee leidnud, kuidas neidki küsimusi liidu nõukogu ja wahekohtu ees õiendada — ikka sunduslikult rahulikul teel. Tõrgub üks pool sel rahulikul teel saawutatud otsust täitmast, siis wõib tema wastu tarwitada liidu põhikirja artikkel 13-das ettenähtud

majanduslikka ja finantsurwe-abinõusid. Tõuseb tõrkuja üles sõjariistadega, siis on tema kallaletungija kõigi lepinguosaliste riikide vastu ja võib tema vastu tarwitusele võtta liidu põhikirja 16. artiklis ettenähtud sõjalisi abinõusid.

Kui tõsiselt viies täiskogu oma rahukindlustamise ülesannet on võtnud, ja kui kartmatult ta oma rahukindlustamise püüdes talitanud, seda tunnistab asjaolu, et liidu nõukogu ja täiskogu kompetentist pole välja jäetud isegi need küsimused, mis riikide sisemisse jurisdiktsiooni kuuluvad, kui aga rahvusvahelise ühiskonna enamusele selgub, et maailma rahu ja sõbralik läbisaamine rahwaste wahel on pandud kaasaamine. Jaapani delegatsiooni ettepanekul on siin astutud samm, mille järeldusi võib mitmet wiisi hinnata, kuid keegi ei saa salata, et protokoll 5-da artikli 3-dast paragrahwist lehwib vastu uus waim, millega tuleb tulewikus arwestada.

Protokoll 10 ja 11 ühes artikkel 4-daga on selle tähtsamad punktid. 4-as artikkel kõneleb wahekohtust, 10-nes artikkel määrab üksikasjaliselt kindlaks kallaletungija mõiste, ja artikkel 11 kõneleb surweabinõudest, sanktsioonidest, mida tarwitatakse kallaletungija riigi vastu. Need sanktsioonid hakkawad maksma wiibimata sellest silmapilgust peale, kui kallaletungimise akt kindlaks on tehtud. Riigid jääwad endiselt käsutajateks oma jõudude üle, kuid nad tunnustawad, et riikide ühiskonna enamus võib neile peale panna kohustusi oma jõudude tarwitamises, sel määral muidugi, kui wõrd nende geograafiline seisukord ja relwastuse tingimised seda wõimaldawad. Iga riigi esimene kohus on aga nüüd kui enne kõigepealt oma jõuga kallaletungijale vastu panna. Seda tuleb meles pidada, kui meie mõtleme Genfi protokoll 10-järelduste peale. Mitte üksi lubatud, waid tarwilikuks tunnustatud on erikaitsekokkulepped riikide wahel, kes geograafilistel, ajaloolistel wõi muudel põhjustel erilisel kardetawas seisukorras on. Need kokkulepped peawad aga olema awalikult rahwasteliidus registreeritud, awatud igale juurdetulijale ja asutatud waid selleks, et kindlustada liidu põhikirjast ja käesolewast protokollist

järelduwate kohustuste täitmist (artikkel 13).

Suur tähtsus on protokoll 16-artikkel 16-dal, mis määrab, et tülüküsimuse puhul ühe wõi mitme allakirjutaja riigi ja ühe wõi mitme rahwasteliidule wõraste mitte allakirjutajate riikide wahel pannakse neile wõrastele riikidele ette ennast painutada määruste alla, mis ette nähtud tüli lahendamiseks rahulikult teel. Kui riik, kellele see ettepanek tehtud, neid tingimusi ja kohustusi mitte vastu ei wõta ja algab sõda ühe allakirjutaja riigi vastu, tarwitatakse tema vastu liidu põhikirja 16 artikli määrusi, nagu need käesolewas protokollis ära tähendatud.

Artikkel 17-da järele wõtawad allakirjutajad riigid oma peale kohustuse osa wõtta rahvuswahelisest relwastuse vähendamise konwerentsist, mis nõukogu poolt kokku kutsutakse Genfis 15. juunil 1925 a. Sellest konwerentsist kutsutakse osa wõtma kõik riigid, kas nad liidu liikmed on wõi mitte. Konwerentsi kokkutulekuks on aga tarwis, et käesolew protokoll oleks ratifitseeritud 1. maiks 1925 a. kolme suurriigi poolt, kes alalised nõukogu liikmed ja kümne teise liidu liikme poolt. Niipea kui alaliselt nõukogus esitatud liigete enamus ja 10 teist liidu liiget oma ratifitseerimiskirjad on deponeerinud wõi oma ratifitseerimisest teatanud, seatakse sekretariaadi poolt sellekohane akt kokku. Protokoll 17-das artiklis ettenähtud konwerentsi poolt vastu wõetud. Selgub pärast ja kinnitab seda liidu nõukogu, et konwerentsil wastuwõetud relwastuse kawa mitte ei teostata, siis kaotab protokoll maksuwuse.

Ma peaksin õieti siinkohal lõpetama, sest oleme jõudnud nende kolme pitserini, millega weel meie ees kinni on Genfi protokoll, kõige wäärtuslikum dokument, mida Eesti delegatsioonil wõimalik on olnud oma rahwaesitusele ette kanda, peale Eesti wabariigi, kui suwerään riigi ja rahwasteliidu täisõigusliku liikme tunnustamist. Need kolm pitserit, mis kõik üles loetud protokoll 21. artiklis ja millest mina praegu kõnelen, on pandud selleks, et ei tõuseks kellegil kahtlust selle kohta, nagu wõiks kolmest põhimõttest, millele maailma rahu kaitse Genfi wiendas täiskogus seatud, ühte wälja wõtta ja teisi jätta: Ei saa

olema sunduslikku wahekohutega wastastikku kindlustatud julgeolekut ilma sõjajõudude vähendamiseta; ei saa ka olema wäewähendust ilma wahekohtuta ja rahwaste julgeoleku kindlustuseta.

„Kui tahad rahu, walmista sõjale“ — öeldi ennem, nüüd öeldakse: „kui tahad rahu, toeta õiguse peale, hüüa kohtu poole.“ Liig järsk on pööre, ja uuele õigusemõistjale, rahwastewahelise ühiskonna otsusele, tuleb enne luua wääriline koht riikide walitsuste ja parlamentide arusaamises. Selleks on waid mõni kuu aega. Kuid meie nägime, et Genfi koosolekuil jõuti ühe kuuga kaugemale, kui keegi seda alguses oleks wõinud loota. Sama loogika ja ühistunne wõitis suurte ja väikeste, endiste sõdijate ja erapooletute, wõitjate ja wõidete riiki delegatsioonides. Genfi protokoll, minu härrad, wõeti wastu ühel häälel, 47 riigi esitaja poolt; kes sel korral Genfis wiibisid. Loodame, et see loogika ja see ühistunne wõidawad ka nende delegaatide kodudes.

Kui Genfi protokoll teostatakse, siis algab ka Eesti elus uus õnnelikum ajajärk ja Balti riikide koostöötamisele awanewad sootu uued wäljawaated. Senni aga seiskem walwel!

Rahwastewahelisel relwastuse vähendamise konwerentsil, mis peab kokku astuma 1925 aastal juunikuul, tulewad arutamisele niihästi maa- kui mere- ja õhuwäe vähendamise kawad. Selle konwerentsi eeskawa peab wälja töötama liidu nõukogu ühes erikommisjoniga, mis selleks otstarbeks asutatakse. Riikide walitsusi palutakse juba nüüd oma ettepanekutega ja kawadega esineda ja tuleks siis ka meil Genfi desarmeerimise küsimus warsti anda wastawasse erikommisjoni. Liidu täiskogu eraldas wälja rahwastewahelise sõjariistadega kauplemise ja sõjariistade walmistamise kontrolli küsimuse, mille kohta tahetakse sõlmida rahwastewahelist konwentsiooni ja selleks kutsutakse kokku erikonwerents aprilli- wõi maikuul. Kuid mitte ükski sõja- ja rahuküsimustega ei teinud tegemist wiies täiskogu Genfis. Peale juriidilise ja tuntud kolmanda komisjoni, kelle peateoseks jääb Genfi protokoll, töötasid teised neli komisjoni päewad läbi ja lõpupoole ka ööd läbi kõiksugu ökonoo-

miliste, poliitiliste, intellektuaalsete ja humanitaar küsimuste kallal. Liidu täiskogus peegeldub iga aastaga ikka selgemalt ja täielikumalt rahwastewaheline elu. Kõik otsused, mis tema komisjonides tehtud, on pikkade kaalumiste ja tõsiste waidluste tagajärg. Mina pean siinkohal ainult lühidalt peatuma mõnede üksikute otsuste juures, mis teistest komisjonidest täiskogu ette kanti. Seal on näiteks rahwastewaheline föderatsioon wastastikku abiandmiseks loodusõnnetustest tabatud rahwastele. See küsimus, mis juba neljandas täiskogus arutamisel oli, esitati wiimase otsuse põhjal walitsustele arwamiste awaldamiseks. Wastusi on senni saadud 28 walitsuselt, neist 21 soodsat ja ülejäänud 7 soovisid, et täpsemalt ära määrataks abiandmise kohustuse ulatus ja missuguste õnnetuste puhul abi tuleks anda. Eesti pole weel wastanud.

Kawatsetud abiandmine põhjeneb järgmisel põhimõttel: kawatsemisel on mitte mingisugune wabatahtlik heategew, waid sunduslik abiandmine, mis põhjeneb rahwastewahelisel solidaarsusel.

Prantsuse delegaat rõhutas korduwalt, — komisjoni üksmeelsel heakskiitmisel, — et tuleb wahet teha ühelt poolt niisuguste õnnetuste wahel, mis oleksid walitsuste hooletuse wõi lohakuse tagajärg, ja teiselt poolt sarnaste wahel, mis tekkisid ülemwõimu — force majeure — tagajärjel.

Täiskogu otsustas komitee moodustada, millesse peale kawa autori, senaator Ciruolo, kuuluksid esitajad rahwasteliidu sekretariaadist, kinnitusseltsidest, õpetatud asutustest ja Pumasest Ristist, ning määras selle komitee tarwitada 50.000 franki, tehes talle ülesandeks nõukogule walmistada kawa, abiandmiseks loodusõnnetuste puhul.

Erimaade omawalitsuste koostöötamise põhimõte on laialisema tähenduse omandanud Lõuna-Ameerikas Santiago konwerentsi otsuse läbi 1921 aastast, kus 18 Ameerika riiki esitatud olid. Kuuba walitsuse algatusel wõeti see küsimus esimest korda wiienda täiskogu päewakorda, kes selle põhimõtteliselt heaks kiitis ja liidu sekretariaadile ülesandeks tegi aruannet walmistada küsimuse lähemaks selgitamiseks ja äramääramiseks.

Pagulastesse puutuwate asjade ülemkommissar dr. Nansen pani nõukogule

ette, et need küsimused rahvusvahelise tööbüroo kompetentsi antaks. Mingit kindlat otsust selle kohta ei tehtud. Rahwasteliidu nõukogule tehti ülesandeks kokku leppida rahvusvahelise tööbüroo juhatusega selle kohta, kuidas abiandmist pagulastele edaspidi korraldada.

Edasi Austria ja Ungari ülesehitamine. Täiskogu wõttis teatawaks Austria ja Ungari majandusliku ja rahandusliku ülesehitamise alal tehtud edu ja kiitis heaks need abinõud ja korraldused, mille läbi nii õnnelikka tagajärgi on saawutatud.

Nagu eelmisel aastal wõeti Leedu delegatsiooni poolt üles Poola-Leedu küsimus. Küsimus käis selle kohta, kas liidu nõukogul õigust oli kiinnitada erapooletut maawööd Poola ja Leedu riikide wahel ja seda soowitada ümber muuta alaliseks piiriks kahe maa wahel. Küsimus kandis wäga akadeemilist laadi, tema tagajärjed wõisid aga kaugemale ulatada ja Leedu delegatsioon pidas ise paremaks küsimust täiskogu päewakorrast maha wõtta, reserweerides enesele õiguse seda küsimust uuesti üles wõtta mõne tulewa täiskogu ees.

Olid küsimuse all ka sündmused, mis wiimasel ajal Gruusias ilmsiks on tulnud ja kuna rahwasteliidu täiskogu, kui rahworganisatsioon, peab tundma ja teadma iga küsimust, mis ähwardab rahu rahwaste wahel ja sellega maailma üldist rahu, pidas täiskogu tarwilikuks meelde tuletada liidu nõukogule 2 aasta eest tehtud otsust, mille järele liidu nõukogul soowitatakse jälgida tähepanelikult sündmusi sel maal ja kaasa aidata kõigi rahulikkude abinõudega, mis temal tarwitada, et normaalne olukord Gruusias jälle maksma hakkaks.

Waimlise koostöötamise alal oleks wast huwitaw meelde tuletada kahe suurema riigi — Prantsusmaa ja Itaalia — pakkumist rahwasteliidule: Prantsuse walitsuse pakkumine liidule rahvusvahelise waimlise koostöö instituudi asutamiseks Pariisis, mis täiskogu poolt wastu wõeti; instituudi tegewuse piirkond ja ülesanded määrab ära waimlise koostöö komisjon. Samuti wõeti wastu ja samadel tingimistel Itaalia pakkumine rahvusvahelise instituudi asutamise kohta Roomas — eraõiguse ühtlustamiseks. Ettepanek lastakse ehk meil tähele panematalt mööda minna, kes aga seda küsimust on jälginud, aimas

wad ehk ka, et sel lihtsal ettepanekul, asutada üht eraõiguse instituuti, wõib olla palju kaugemale ulatawam tagajärg. Mina tuletan meelde Jaapani ettepanekuid Genfi protokollis ja usun, et siin teiselt poolt, see on õpetlaste poolt ettepanek on tehtud, millel wõib tulewikus olla sama tähendus. Kohtulik abiandmine waestele kõigis maades, see puutub ka Eestisse, kelle kodanikud wäljamaal on. On soowitaw, et neil nende hulgast, kelle majanduslik seisukord wilets, wõimalik oleks tarwilikul korral õigust nõutada selle riigi kohtute ees, kus nad asuwad. Sarnast abiandmist peab silmas täiskogu poolt wastuwõetud resolutsioon.

Kuna parandus liidu põhikirja 16. artikli juurde, mis teise täiskogu poolt aastal 1921 wastu wõeti ja ka Eesti Riigikogu poolt 5. juulil 1923 ratifitseeriti, tarwilikku arwu ratifikatsioonid pole saanud, et jõusse astuda, siis wõeti see parandus läinud aastal uuesti arutusele, mille tagajärjel uus parandus esitati. See kujutab enesest kompromissi nende kahe juriidilise teesi wahel, mida senni polnud suudetud ühendada. Nagu 1921 a. paranduses, on ka selles uues paranduses kodakondsuse kriteeriumi asemele asetatud riigi piirides asumise kriteerium läbikäimise ärakeelamise puhuks liidu põhikirja rikkunud riigiga; kuid peale selle lubatakse neile riikidele, kes seda soowiwad, ära keelata läbikäimist kõigile oma kodanikkudele, asugu nad oma riigi piirides wõi mitte.

See parandus suurendab 16. artikli ulatust ja makswust, ja on komisjoni aruandja sõnade järele omane ära kaotama kõik takistused, mis liidu liigete ees esinesid 1921 aasta paranduse ratifitseerimisel.

Muudest küsimustest, mis wiendas täiskogus arutusel olid, olgu nimetatud: oopiumiga ja muude kahjulikkude ainetega kauplemine;

naiste ja lastega kauplemine;
naiste- ja lastekaitse lähedas idas;
lastekaitse ja Genfi deklaratsioon;
õpetuse andmine koolides rahwasteliidu eesmärkide kohta;

terwishoiu organisatsioon;
liidu eelarwe — tähendan siin muuseas, et eelarwe kiideti heaks samadel alustel, kui eelmisel aastal, ilma tähtsamate mündatusteta, eelarwe on aga wähenenud eelmise aastaga wõrreldes. Oli arutamisel ka transiidi ja ühenduste

küsimus, peale selle veel mitmed muud küsimused, mille juurde on võimalus tagasi tulla, kui need Riigikogule ette kantakse kinnitamiseks ja ratifitseerimiseks.

Tahaksin seega lõpetada, kui Eesti delegatsiooni esimees oma aruande 5. täiskogust.

Kui Wabariigi Walitsuse liikmel oleks mul veel teile teatada ühest sammust, mis mina Wabariigi Walitsuse nõusolekul ette võtsin liidu nõukogu ja peasekretääri juures. Teie teate, et liidu peasekretäär ja tema lähemad kaastöölised liidu liikmete kui ka väljaspool liitu seiswate riikide kutsel sagedasti wiibivad ringreisidel. Neil ringreisidel on kahesugune otstarb: esiteks informeerida riikide walitsusi ja awalikku arwamist liidu püüete ja otstarbete kohta ja teiseks, informeerida ka ise ennast nende maade seisukorraga. Teie teate, et liidul ja tema sekretariaadil on mitusada ametnikku ja nende ametnikkude hulgas on palju eriteadlasi ja õpetlasi kõiksugustel aladel. Need eriteadlased, kes oma terwe jõu pühendanud rahwuswahelisele koostööle, on muidugi alati walimis juurde õppima. Aga nad pakuwad ka heameelega oma nõu nende riikide walitsustele, kes seda sooviwad. Kuna nüüd liidu peasekretäär oma nõusolekut awaldas Eestit oma lähimate reise eeskawasse wõtta, tekkis Wabariigi Walitsusel soow liidu peasekretääriga ühes wõi eraldi kutsuda Eesti tema lähematest kaastöölitest neid isikuid, kes on tuntud eriteadlastena majanduse ja rahaasjanduse aladel. Wabariigi Walitsusele paistis, et kui meil oma riigi ülesehitamise töös üldse kellegilt sõbralikku nõu tuleb küsida, siis oleks kõige loomulikum, et meie küsiksime seda eriteadlastelt sellest asutusest, kes on kahtlemata kõige erapooletum ja praegu kõige paremini informeeritud. Walitsuse sooviwaldus wõeti Genfis väga heatahtlikult wastu ja mul on heameel teile teatada, et liidu peasekretääri abi ja majandus-finanskommissjoni direktor lähematel kuudel Tallinna saawad külastama.

6. Riigi- ja omawalitsuste teenijate pensioniseaduse muutmise seadus — L. Johanson'i ettepanek.

L. Johanson (sd.): Pensioniseaduse III lugemisel wõeti wastu mitmed ettepanekud, mis tema tarwitamise wõimatuks teewad ühe liigi tema alla kuuluwate isikute kohta.

Need wead on tarwis ära parandada. Selleks on käesolew seaduseelnõu esitatud. Kuna aga see küsimus nõuab ka komisjonis kaalumist ja on arwata, et seal mõnesugused parandused juurde tulewad teistes paragrahwides, siis teen ettepaneku anda seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni läbiwaatamiseks.

Juhataja J. Tõnisson: Panen rkl. Johanson'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Johanson'i ettepanek wastu wõetud.

7. Eesti wabariigi K. Wirma (sd.):
Tartu ülikooli seaduse erikomisjoni walimine. Eelmisel Riigikogu koosolekul otsustati walida 10-liikmeline erikomisjon. Et

rühmadel oleks kergem orienteeruda, teen mina ettepaneku wõtta aluseks walimise jagaja 10, see muudab natukene seda wana alust, sest kui Riigikogu kõik ette pandud liikmed walib, wõiks 11 liiget tulla, aga selle juures oleks rühmadel teada, palju esitajaid üldse ette panna. Mina teen selle komisjoni walimise kohta ettepaneku, wõtta walimise jagajaks arw 10.

Juhataja J. Tõnisson: Panen rkl. Wirma ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Wirma ettepanek wastu wõetud. Sõna on sekretääril ettekandmiseks, kui palju üks wõi teine rühm jagaja 10 juures kandidaate wõiks anda.

Sekretäär J. Wain: Jagaja 10 juures oleks rühmadel komisjonis esitajaid järgmiselt: põllumeestekogude Riigikogu rühma poolt — 3 esitajat, Riigikogu demokraatliku liidu poolt — 2 esitajat, Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt — 2 esitajat, tööerakonna Riigikogu rühma poolt — 1 esitaja, asunikude, riigirentnikkude ja wäikepõllupidajate Riigikogu rühma poolt — 1 esitaja, iseseiswa sotsjalistliku töölispartei Riigikogu rühma poolt — 1 esitaja.

Juhataja J. Tõnisson: Rkl. Raudkepp'i poolt on täiendaw ettepanek tehtud „Tartu ülikooli seaduse erikomisjoni töö korra kohta määrata 2-nädaline tähtaeg.“ Kui komisjon on walitud, siis wõib alles seda ettepanekut hääletada.

Wene Riigikogu rühma nimel rkl. Gri-gorjew ja Saksa-Balti erakonna Riigikogu rühma nimel rkl. Schilling teatawad, et Wene Riigikogu rühm ja Saksa-Balti erakonna Riigikogu rühm on ülikooli seaduse erikomisjoni walimiseks ühinenud.

Eesti wabariigi Tartu ülikooli seaduse komisjoni on ette pandud walida: Põl-lumeestekogude Riigikogu rühma poolt — J. Temant, J. Hünerson, J. Sepp. Riigi-kogu demokraatliku liidu poolt — J. Tõn-
nisson, H. Bauer. Eesti sotsiaaldemo-
kraatliku tööliste partei Riigikogu rühma
poolt — J. Jans, A. Rei. Tööerakonna
Riigikogu rühma poolt — J. Zimmerman.
Asunikude, riigirentnikkude ja wäike-
põllupidajate Riigikogu rühma poolt — J.
Krass. Iseseiswa sotsialistliku töölispar-
tei Riigikogu rühma poolt — E. Jonas.
Wene ja Saksa-Balti erakonna Riigikogu
rühma poolt — C. Schilling.

Esitatud on 11 kandidaati. Panen esi-
tatud kandidaadid hääletamisele. (Hää-
letatakse.) Nähtawa enamuse-
ga on walitud Eesti waba-
riigi Tartu ülikooli seaduse
komisjon tähendatud koos-
seisus.

Rkl. Raudkepp'i poolt on tehtud täien-
daw ettepanek määrata Eesti wabariigi
Tartu ülikooli seaduse erikomisjoni tööks
kahenädaline tähtaeg.

J. Jans (sd.): Mina arwan, et see
küsimus, mis selle erikomisjoni arutada
on antud, niiwõrd laia ulatusega on, et
kahenädaline tähtaeg liig lühikeseks jääb.
Mina teeksin ettepaneku määrata täht-
ajaks 1 kuu. (Wahelhüüded: Ilma
tähtajata!) Mina arwan, et oleks wist
parem jätta tähtaeg määramata.

Juhataja **J. Tõnisson**: Panen
hääletamisele ettepaneku määrata kom-
misjonile kahenädaline tähtaeg. (Hää-
letatakse.) Nähtawa enamuse-
ga on ettepanek tagasi lü-
katud.

8. Kaitserõugete panemise sea- duse muutmise seadus — III lu- gemisel.

Omawalitsuse
komisjoni aru-
andja **O. Pärlin**
kannab ette ja
eraldi hääleta-
misel wõetakse
wastu nähtawa enamusega
seaduseelnõu pealkiri, sisse-

juhataw osa ja §§ 4, 5, 8, 10, 11, 12,
17 ning lisamääruste B §§ 1 ja 7
E §§ 2 ja 6.

Kaitserõugete panemise seaduse muut-
mise seadus.

Ajutise walitsuse poolt 21. märtsil
1919 a. wastuwõetud ja „Riigi Teatajas“
nr. 25 — 1919 a. awaldatud kaitserõugete
panemise seaduse §§ 9, 18, 19, 20 ja 21
ning lisamääruste E § 3 tühistatakse ja
sama seaduse §§ 4, 5, 8, 10, 11, 12 ja 17
ning lisamääruste B §§ 1 ja 7 ning E §§ 2
ja 6 muudetakse ja pannakse maksma
järgmiselt:

§ 4. Kui rõugepanemine arsti otsuse
järele tagajärjetaks jäänud, siis korra-
takse seda hiljemalt aasta pärast, jääb see
ka teisel korral tagajärjetaks, siis — kol-
mandal aastal. Kohalikul omawalitsusel
on õigus nimetada arsti, kelle poole kol-
mandal korral rõugepanemiseks pöörata
tuleb.

§ 5. Kui rõugepanemine on ette wõt-
mata jäänud §§ 1, 2, 3 tähendatud tähtae-
gadel ja põhjustel, siis määratakse koha-
liku omawalitsuse poolt selleks lühike
tähtaeg.

§ 8. Rõugepanemist korraldawad maa-
konna ja linnawalitsused, kes rõugepane-
mise tähtajad ja kohad kohaliku maakonna
wõi linnaarsti ettepanekul wälja kuulu-
tawad ja sellest kohalikule politseile tea-
tawad.

§ 10. Enne rõugepanemist seawad
kokku linna-, alewi- ja wallawalitsused
igas rõugepanemise ringkonnas laste ni-
mekirjad, kellele tuleb rõugeid panna.
Rõugepanemisele kuuluwate koolilaste ni-
mekirjad seawad kokku kooli juhatajad.
Rõugeid panew arst märgib nimekirjas,
missugused tagajärjed rõugepanemisel
olnud, samuti ka, mispärast ühel wõi tei-
sel juhtumisel rõugepanemine jäänud ette
wõtmata. Kalendriaasta lõpul saadetakse
nimekirjad maakonna- wõi linnawalitsus-
tele.

§ 11. Linnades määratakse rõugeidpa-
newad arstid linnawalitsuse poolt ja rõu-
gepanemist korraldatakse linnajagude ehk
uulitsate järele. Maakondades panewad
rõugeid jaoskonna arstid; arstijaoskon-
nad tulewad ära jaotada ringideks rõuge-
panemise kohtadega. Rõugepanemise
kohad ei tohi üksteisest mitte üle kümne
kilomeetri kaugel olla. Rõugepanemise
ruumid peawad awarad, heledad, soojad,
puhtad ja õhutatawad olema. Tubasid

peab kaks olema, üks rōugepanemiseks ja teine ootajatele.

T ä h e n d u s. Ainult erakorralistel tingimistel on maakonna omawalitsustel luba üht kaitserōuge te panemise kohta teisest kaugemale kui 10 kilomeetrit määrata, kuid üle viieteistkümnep kilomeetri ei tohi kaugus ulatada.

§ 12. Kaitserōuge te panijateks tohiwad olla ainult arstid. Terwishoiu peawalitsusele jääb õigus mõjuwatel põhjustel kaitserōuge te panemist ajutiselt lubada ka mitteamarsetele, kui ta neid selleks tarwilikult ette walmistatuks tunnistab. Rōugepanijad peawad rōugepanemise juures kõiki seaduse nõudeid täitma ja aasta lõpuks nimekirjad kindlaksmääratud formulaaridel kohalikule omawalitsusele saatma.

§ 17. Kaswandikkude kooli wastuwõtmine ilma rōugepanemise tunnistuseta on keelatud. Koolide juhatajad on kohustatud selle eest hoolitsema, et õigel ajal rōugeid pandaks nendele kaswandikkudele, kes kooliaja jooksul üksteistkümmend aastat wanaks on saanud (§ 2).

L i s a m ä ä r u s e d.

B.

§ 1. Kohtades, kus äkilised külgehakkawad haigused, nimelt sarlakid, leetrid, difteriit, läkataw kõha, plekisoetõbi ja roosisarnased põletikud epideemiliselt laiali on lagunenud, ei tohi epideemia kestwuse ajal rōugepanemist ette wõtta. Saab arst rōugepanemise ajal teateid, et rōugepanemise koha ümbruskonnas äkilised külgehakkawad haigused laiali lagunemas on wõi üksikute juures, kellele rōugeid pandud, roosihaigus nähtawale tulnud, siis peab ta selles kohas rōugepanemise ajutiselt katkestama ja sellest maakonna- wõi linnaarstile ja kohalikule politseile teatama.

§ 7. Ilmub rōugepanemise tagajärjena mõni haigus, mida otsekoheselt ühendusse lugeda wõib rōugepanemise, siis on rōugeidpanew arst kohustatud sellest teatama maakonna- wõi linnaarstile.

E.

§ 2. Kohalikud omawalitsused ja politsei wõimud on kohustatud selle eest hoolitsema, et rōugepanemise ruumid seaduse nõuetele wastaks.

§ 6. Surmajuhumistest ja wigastustest, mis arwamist tekitawad, et nad rōu-

gepanemise ga ühenduses, on kohalik politsei kohustatud wiibimata teatama maakonna- wõi linnaarstile ja terwishoiu peawalitsusele.

Juhataja **J. Tõnisson:** Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel wastu wõetud.

9. Sisewete uurimise büroo asutamise seadus — Pool III lugemisel. Maakommisjoni aruandja **Th. Pool** kannab ette ja nähtawa enamusega wõetakse wastu seaduseelnõu pealkiri.

Sisewete uurimise büroo asutamise seadus.

Aruandja **Th. Pool** (loeb): § 1. Teedeministeeriumi juurde asutatakse sisewete uurimise büroo.

Juhataja **J. Tõnisson:** § 1 kohta on rkl. Jürman'i poolt ettepanek tehtud wõtta sõna „teedeministeeriumi“ asemel „põllutööministeeriumi“.

Aruandja **Th. Pool:** Maakommisjoni nimel selle ettepanekuga ühineda ei saa. Motiivid kanti minu poolt II. lugemisel ette, kuid ma julgen neile niipalju juurde lisada, et kontakti loomiseks põllutööministeeriumi juures asurwa maaparanduse büroo ja sisewete-büroo wahel, luges maakommisjon tarwilikuks, kui käesolew seadus maakommisjoni poolt ette pandud kujul wastu wõetakse, weel juhtimise seadust nõnda muuta, et tulewikus keskwee komisjoni liikmeks ühtlasi ka sisewete-büroo juhataja oleks.

Juhataja **J. Tõnisson:** Hääletamisele tuleb rkl. Jürman'i ettepanek. (Hääletatakse.) Parandus-ettepaneku poolt on 20 häält, wastu — 25, seega on ta tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 1 komisjoni poolt esitatud kujul. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1 wastu wõetud. (J. Holberg, põl.: Palun ära lugeda!) Nõutakse häälel äralugemist. (Hääletatakse.) § 1 wastuwõtmise poolt on 25 häält, wastu — 21, seega on § 1 wastu wõetud.

Maakommisjoni aruandja **Th. Pool** kannab ette ja eraldi

hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 2, 3, 4.

§ 2. Sisewete uurimise büroo ülesandeks on:

a) uurida Eesti sisewetesse puutuwat wesimajandust,

b) koguda wastawaid andmeid praktiliste küsimuste otstarbekohaseks lahendamiseks weejõu kasutamise, maaparanduse, laewanduse ja teiste weemajanduslikkude ülesannete alal.

§ 3. Sisewete uurimise büroo seisab koos büroo juhatajast, ühest eriteadlasest hüdromeetria alal ja wanemast tehnikerist.

§ 4. Teedeministril on õigus nõuda riigi- ja omawalitsuse ametnikkudelt ja teenijatelt hüdroloogiliste waatluste toimetamist büroo poolt wäljaantud üksik-asjaliste juhtnõõride järele sel juhtumisel, kui wiimaste elukoht waatluspunktide läheduses asub. Nimetatud ametnikud wõiwad nende peale pandud kohustus- test wabastatud saada, kui wastaw minister leiab, et pealepandud waatlused ametnikkude otsekoheste ülesannete täit- mist takistawad. Korraliste waatluste eest on büroo õigustatud waatlejatele eritasu maksma.

Juhataja **J. Tõnisson**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel wastu wõetud.

10. Maanteede ja sisemiste weeteede walitsuse likwideerimise seadus — III lugemisel.

Üldkommis- joni aruandja **M. Juhkam** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri, §§ 1, 2 ja 3.

Maanteede ja sisemiste weeteede walitsuse likwideerimise seadus.

§ 1. Teedeministeeriumi juures asunud maanteede ja sisemiste weeteede walitsus tunnistatakse likwideerituks 1. maist 1923. a.

§ 2. Eelmises paragrahwis tähendatud tähtajast peale kuuluwad endise maanteede ja sisemiste weeteede walitsuse ülesanded: a) maanteede ja sildade korrahoidmise alal wastawatele maakonnawalitsustele, kõrgem tehniline järewalwe

aga teedeministeeriumile ja b) sisemiste weeteede walitsemise alal — mereasjanduse peawalitsusele.

§ 3. Käesolewa seadusega tunnistatakse makswusetaks: 1) Wene sead. kogu 1 k. II osa VII jaotuse § 717 juures olewa lisa (1912 a. järk) §§ 58—70 ja 2) seadus 18. septembrist 1916 a. maanteede walitsuse asutamise kohta (Sobr. usak. i rasp. praw. nr. 269 — 1916 a. seadus nr. 2113).

Juhataja **J. Tõnisson**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Kuulen ettepanekuid waheaega määrata. Selle wastu ei waielda. Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 6.40 min.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 7.15 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Juhataja **L. Raudkepp**: Riigikogu jätkab tööd.

11. Wähemusrahwuste omawalitsuse korraldamise seadus — II lugemisel.

Üldkommis- joni aruandja **W. Hasselblatt** (loeb): Wähemusrahwuste omawalitsuse korraldamise seadus.

K. Wirma (sd.): Ma teen ettepaneku pealkirjast wälja jätta sõna „korraldamise“, sest ei ole mingit mõtet seaduse pealkirja pikemaks teha sõnadega, mis hädapärast tarwilikud ei ole. Sõna „korraldamise“ pealkirjas ei määra lähemalt seaduse sisu. Kui meie ütleme „Wähemusrahwuste omawalitsuse seadus“, siis peaks sellest pealkirjast jätkuma, sest seaduse tekst näitab ära, mis seaduse sees on; pealkiri on seadusele tarwis ainult tsiteerimiseks. (J. Piiskar, is.: Kas „omawalitsus“ on tarwis?) Siiski, ma arwan, et „omawalitsus“ oleks tarwis, sest vähemusrahwuste kohta wõib mitu seadust olla ja kuna see on üks eriliik seadustest, siis, oleks ka nimetuses liigitamine tarwilik. Kui meie waatame oma seadusandlust,

siis leiame, et omal ajal armastati väga pealkirjas tarwitada sõna „ajutine“. Pärast leiti aga, et see nimetus üleliigne on, sest iga seadus on oma ette ajutine niikauaks, kui tuleb uus seadus, mis muudab celmise. Käesolewa seaduse tekstis on öeldud, et seadus on ajutine, kuid seaduse esitajad ei ole seda sõna seaduse pealkirja wõtnud, silmas pidades eelpool tähendatud põhjust. Samuti ei ole tarwis pealkirja wõtta muid üleliigseid nimetusi — ja sellepärast teen ettepaneku pealkirjast wälja jätta sõna „korraldamise“.

K. Kornel (rhw.): Teen ettepaneku wõtta seaduse pealkirjaks „Wähemusrahwuste kultuur-omawalitsuse seadus“.

Juhataja **L. Raudkepp**: Lõpu-sõna on aruandjal.

Aruandja W. Hasselblatt: Komisjoni nimel wõiksin ma rkl. Wirma ettepanekuga ühineda, sõna „korraldamise“ ei ole iseenesest tähtis, ta on aga selles mõttes sisse wõetud, et ära tähendada, et see seadus on raamiseadus, mille otstarb ära määrata, kuidas tuleb korraldada vähemusrahwuste omawalitsust. Siiski arwan, et ta ei ole tähtis ja ühinen härra Wirma ettepanekuga. Mis puutub aga rkl. Kornel'i ettepanekusse, siis arwan mina, et ta sel kujul seaduse sisuga kooskõlas ei ole. Nimelt seadus räägib sellest, missugused ülesanded tulewad vähemusrahwustel oma kanda wõtta ja juba § 1-se teksti järele on seaduses ette nähtud ka hoolekanne. Saaks see wälja jäetud — see on iseküsimus, mis teistes paragrahwides peaks arutatama wastawalt sellega, kuidas seaduse sisu lõppude lõpuks wälja tuleb. Nüüd aga ei soowita mitte seda parandust ette wõtta.

Juhataja **L. Raudkepp**: Pealkirja kohta on tehtud kaks ettepanekut 1) rkl. Wirma poolt — pealkirjast wälja jätta sõna „korraldamise“ ja 2) rkl. Kornel'i poolt — wõtta pealkirjaks „Wähemusrahwuste kultuur-omawalitsuse seadus.“ Panen need ettepanekud hääletamisele. (K. Wirma, sd.: Esimese ettepanekuga ühines aruandja.) Arwesse wõttes, et rkl. Wirma ettepanekuga on aruandja ühinenud, tuleb hääletamisele rkl. Kornel'i ettepanek. (Hääletatakse.) Poolt on antud 11 häält,

wastu — 13, seega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb seaduse pealkiri ühes rkl. Wirma parandusega, millega aruandja ühines. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja W. Hasselblatt (loeb):

Põhiseaduse § 21 täitmiseks korraldatakse vähemusrahwuste kultuurilise ja hoolekande omawalitsuse asutused; ajutiselt, kuni selle kohta antawa eriseaduse maksmahakkamiseni, järgmistel alustel:

§ 1. Wähemusrahwuste omawalitsuse asutused rajatakse alustele, mis leiduwad 22. juuni 1917 a. maakonna omawalitsuse seaduses ja omawalitsuse ajutise järelewalwe seaduses 11. oktoobrist 1919 a., jagu A ja B, kusjuures nad oma wõimupiiri kuuluwate ülesannete teostamisel kohalikkude omawalitsustega ühel alusel makswatele seadustele alluwad.

Märkus: Kordadel, kui ülalnimetatud seadusi täiendatakse wõi muudetakse, hakkawad need täiendused ja muudatused maksma ka vähemusrahwuste omawalitsuste kohta wastawates osades.

K. Wirma (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Nagu teie seletuskirjast näete ja nagu juba aruandja ka pealkirja juures tähendas, on käesolew seadus raamiseadus. Kui aga seda seadust lähemalt waadata ja eriti § 1, siis jääb väga selgusetaks see pilt, mis siia raami sisse tahetakse panna. Kui teie wõtate § 26, siis leiate teie sealt, et selle seaduse alusel hakkawad vähemusrahwuste omawalitsused tegewusesse peale selle, kui nad on wastu wõtnud selle seaduse põhjal Wabariigi Walitsuse poolt wäljaantud määrused. Järelikult, mis on meil silma ees? Silma ees on see, et Wabariigi Walitsus peab enne andma määrused, kui omawalitsuse asutused tegewust saawad alata. Sellepärast tekib küsimus, kas ei oleks otstarbekohasem, kui need määrused juba selle seaduse andmise juures teada oleksid. (M. Juhkam, tõer.: Neid määrusi anda on lõpmata raske!) Kui see nii lõpmata raske on, siis peab küsima, millal need raskused lõpewad? (A. Anderkopp, tõer.: Siis lähewad paragrahwid sootuteiseks, kui nad praegusel kujul on.) Kui meie waatame just

§ 1, siis näeme, et siin jääb terve rida küsimusi lahtiseks. Seletuskirjas lehekülj 13 loete teie, mis arwatakse teha selle seaduse alusel ja muuseas on seal öeldud, et need asutused omawad juriidilise isiku õigused, oma organide korraldamise ja ametnikkude walimise õigused, samuti omawad omawalitsuse asutuste õigused kohtu asjaajamises, nad on, kui awalikõiguslikud asutused, on tempelmaksust wabastatud, neil on õigus kantseleimaksu wõtta jne. Siin on öeldud, nagu näete, et neil on õigus kantseleimaksu wõtta jne. Nüüd küsin ma, kui teie panete § 1 niisugusel kujul maksuma, nagu ta on siin ette pandud, kuidas jääb siis üldse omawalitsuste maksuseadusega, mis teie selle seadusega vähemusrahwuste kohta § 1-ga uuesti maksuma panete, ja kuiwõrd käesolewa seaduse § 1 on kokkukõlas seadusega, mis on awaldatud „Riigi Teatajas“ nr. 18/19 — 1920 a., ning kuiwõrd vähemusrahwuste asutustele see wiimane seadus käsitataw on. Kuidas mõtleb Wabariigi Walitsus siis seda maksuma panna, see mind väga huwitaks. Ja kui teie wõtate § 5 p. d, kus on öeldud, et vähemusrahwuste asutuste waranduslikuks aluseks on: awalikud maksud wastawate vähemusrahwuste liikmetelt, mis tarbekorral rahwusnõukogu poolt peale pannakse, selles suuruses ja neil alustel, nagu need eelarwe kawas ette nähtud on ja raha- ning haridusministri ühisel ettepanekul Wabariigi Walitsuse poolt kinnitatakse, — siis ma küsin, kas need maksud, mis ma praegu § 5 p. d-st ette lugesin, on erimaksud, mida vähemusrahwuse asutused oma liigetele lisana peale panewad pärast seda, kui üldise omawalitsuse maksuseaduse järele neile maksud juba määratud on, wõi on need harilikud maksud, mis omawalitsuse maksuseaduse korras kõigile kodanikkudele peale pannakse? Kas on vähemusrahwustel õigus pretendeerida kas wõi proportsionaalselt wastawas omawalitsuse piirkonnas asuwate peade kohaselt nende üldiste maksude peale? § 1. jätab selle küsimuse täiesti lahtiseks, muud paragrahwid seda lähemalt ära ei määra, ja mina tahaks teada, missuguse kuju annab Wabariigi Walitsus oma määrustele, mis selle küsimuse ära lahendawad. (S e g a n e w a h e l h ü ü e.) Jah, ta paneb küll oma liigetele peale, aga § 1. ütleb, et nad oma wõimupiiri kuulwate ülesannete teostamisel kohalikkude omawalitsustega ühel

alusel makswatele seadustele alluwad, ja seal tulewad vähemusrahwuste asutused ja ütlewad, waadake, neid ja neid ülesandeid meie täidame, meie omawalitsuse seaduse § 1-se järele oleme meie seatud teiste omawalitsustega ühisele alusele, omawalitsuse maksuseaduse järele tuleb teil raha sisse ja meie osa andke meie kassasse. Waadake, seda on wõimalik teha ja kui mina oleks selle asutuse liige, mina tingimata teeks ka niiwiisi, sest see tooks minu kassasse rohkem sisse. Sellepärast tahan mina käesolewa seaduse maksmapanemise juures teada, kuidas walitsus seda mõtleb korraldada, sest need asutused ei hakka enne töösse, kui neil see teada on, sest enne kui nad töösse hakkawad, on neil huwi teada, kuidas nemad oma majanduslikka asju saawad korraldada, ja missugused määrused sellel alal maksuma pannakse. Mina arwan, et üldse oleks selguse mõttes wõimalik § 1-se asemel mitu paragrahwi panna, kas wõi maha kirjutada wastawatest omawalitsuste seadustest need paragrahwid, mis vähemusrahwuste omawalitsuste asutuste kohta makswad on; sellega saaks seda seaduse raami sirgemaks tõmmata, nii et see pilt, mis sinna sisse tahetakse panna, selgem oleks. Ehk jälle loetagu üles wastawad paragrahwid endistest seadustest. Aga see ei ole kõik. Meie teame, et omawalitsuste seaduses, mis käesolewa seaduse aluseks on wõetud, on öeldud, et, näiteks omawalitsusel on õigus sunduslikka määrusi wälja anda. Ka käesolewa seaduse § 2-se punktide a ja b piirides on vähemusrahwuste asutustel õigus sundmäärusi anda. Aga kuiwõrd need sundmäärused tohiwad olla ja peawad olema kokkukõlastatud nende sundmäärustega, mis § 1-se korras õigus on wälja anda, see ei ole mulle selge, ja mina arwan, et need üksikud sundmäärused, mis omawalitsused annawad, ei tohi mitte ristamisi minna. Ja mina tahaks teada juba § 1-se määramisel, kuidas § 1-ses lubatud üldises korras sundmääruste wäljaandmise õigus § 2-sega korrespondeerib ja kuidas nende sundmäärustega hakkawad kokkukõlas olema need sundmäärused, mis omawalitsusel nii kui nii seaduse järele õigus on anda. See selgus mul puudub ja mina tahaks teada saada, kuidas arusaamatusi saab ära hoida.

Edasi, kui meie loeme neid seadusi wõi seda seadust, mille peale § 1 tugeneb,

nimelt 22. juuni 1917 a. seadust, siis siin ma tahaks natukene peatada käesolewa seaduse § 1 redaktsiooni juures. Kui mina seadusraamatu lahti löön ja waatan, missugune on siis see 22. juuni 1917 a. maakonna omawalitsuste seadus, siis esiteks, ma ei leia sarnase nimega seadust üldse, ja teiseks, leian siiski 22. juuni 1917 a. seaduse, mis on maksmapanemise seadus seaduse kohta, mis on 30. märtsil 1917 a. välja antud. Ja mina küsiksin, kuidas meil siis lugu on selle asjaga. Kas siis, kui meie räägime põhiseadusest, on küllalt sellest, kui meie tsiteerime põhiseaduse maksmapanemise seadust. Minu arwates ei ole sellest küll, peab ikka põhiseadusest enesest rääkima. (A. A n d e r k o p p, tõer.: M a k s m a p a n e m i s e m ä ä r u s e d o n 10 k o r d a s u u r e m a d o m a w ä ä r t u s e p o o l e s t.) Olgu nad nüüd suuremad wõi väiksemad, aga nad täiendawad seda esimest, ja kui on täiendaw seadus, siis teie peaksite ikka täpsemalt ära näitama ja ka seda algseadust nimetama.

Meil on palju räägitud vähemusrahwuste omawalitsuse seadusest ja on räägitud sedawiisi, et meie ei tahtwat seda seadust maksta panna, et Eesti riik tahtwat kitsendada vähemusrahwuste õigusi; ja mina arwan, et kui meie selle seaduse nüüd välja anname, siis see seadus peab ka loetaw olema nendele, kelle juures meie wastu on välja astunud ja kellele on öeldud, et meie ei taha seda seadust anda. Kui teie aga seaduse niisugusel kujul annate ja isegi niisuguseid tehnilisi wigu teete, kuidas wõiks siis wõõras inimene meie seadusraamatutest neid välja otsida ja teada saada, mida meie õieti maksta panime. Aga kui minnakse tülli nende määruste väljaandmisega ja, nagu rkl. Juhkam wahelhüüdena ütles, on neid määrusi lõpmata raske välja anda, no siis tuleksid veel hullemal kujul süüdistused meie kohta nähtawale kui praegu. Siis öeldakse: anti mingisugune seadus ja nüüd tehakse takistusi kõiksugu wildakute määrustega, nii et ikkagi ei saa seda seadust tarwitada. Sellest on näha, et käesolewa seaduse andmisega ei saa ennast kaitseda nende etteheidete eest, mis teatawalt poolt käima pannakse ja kui see seadus esitatud kujul maksta hakkaks, siis etteheidet veel hullemal kujul käima hakkawad. Juba sellepärast peaksime meie ettenäha olewates segastes asjades selgust

muretsema ja ka mitte tehnilisi wigu teema. Meie peaks seadust tehniliselt katsuma panna niisugusele pinnale, et wastolusid ei tule.

Kui meie weel seda seadust waatame, mille peale käesolew seadus põhjeb, siis leiame näiteks seal selle kohta korraldusi, kuidas toimetada waranduste üleandmist, mis kuulusid asutustele endises Liiwimaa maaosas, mis nüüd on poolitatud, ja millest üks osa Lätimaale, ja teine Eesti riigi külge on jäänud. Tõuseb küsimus, kuiwõrd vähemusrahwustele antakse õigusi nende waranduste suhtes. Käesolewas seaduses jääb see küsimus jälle lahtiseks. Kui teie seaduses selle küsimuse lahtiseks jätate, siis, selle peale waatamata, et aruandja, kas wõi pühaliku töötuse siit kõnetoolilt anab, tekitate teie wõimalusi waidluste jaoks. Niisuguseid wõimalusi ei peaks meie mitte tekitama, ja siis oleks see asi selge, kui teie näiteks § 1-se juures ära ütleksite, et need ja need punktid ei ole makswad. Lugege kõik punktid ülesse, missugused makswad, ja missugused ei maksa, siis on asi selge, ja siis wõib igaüks näha ja järele waadata, millest seaduses jutt on, ja siis ei ole wastuwaidlemisi.

Weel on sellesamas seaduses ette nähtud esitajate saatmine kõiksugu asutustesse, näiteks maksukomisjoni jne. Mina arwan, et vähemusrahwuste asutused sellest väga huwitatud on. Aga kuidas nad oma esitajad peawad saatma, kas nad peawad oma taldasid lõhkuma mööda asutuste uksetaguseid, et õigust saada esitaja saatmiseks, wõi saawad nad seda teha walitsuse määruste alusel. See peab siin kindlasti ära öeldama, kas neil on õigus saata wõi mitte. Kui on õigus, siis peab seda üttelema, et neil ei oleks tarwis kellegi poole paluma minna wastawa luba saamiseks. Seda tuleks kohe seaduses öelda, ja sellega tehakse walitsusele määruste andmine palju kergemaks. Mulle tuleb meelde, et meie hiljuti panime maksta pensioniseaduse. Kuiwõrd pensioniseadus ulatab selle seaduse peale, seda § 1 ära ei üttele, ja mina jällegi kardan, et kui teie selle küsimuse lahtiseks jätate, siis see mitte hea ei ole. Öeldagu ja wõi ei, aga midagi öeldagu. Kui teie aga § 1-se niisugusel kujul redigeerite, nagu ta siin on, siis jääwad need küsimused kõik lahtiseks. Näiteks on siin märkuses öeldud: „Kordadel, kui

ülemalnimetatud seadusi täiendatakse või muudetakse, hakkawad need täiendused või muudatused maksma. Tähendab, kui neid seadusi täiendatakse ja muudetakse, — tähendab edaspidi — siis hakkawad nad maksma, aga kui täiendused või muudatused juba ennem on, mis siis? Teie ütlete, et iseenesest mõista nad maksawad. (A. Anderkopp, tõer.: Sellest ei maksa rääkida, see on ju selge.) Ütleme, on selge, kuid härra Anderkopp, ma küsin, kuidas hakkab walimisseadus maksma? (A. Anderkopp, tõer.: Eriti walimisseadus hakkab maksma.) Missuguses paragrahwis on see öeldud? Minu arust ei ole see mitte nii, ja niipalju, kui mina seda küsimust käesolewas seaduses waatasin, näib minule, et selles asjas walitseb selgusetus. Üldse näib minule, et niisugusel kujul, nagu see § 1 redigeeritud, ei tohiks seda mitte maksma panna ja nende lahtiste küsimuste kõrwaldamiseks peaks komisjon seda paragrahwi uuesti redigeerima. Wõetagu need wastawad seadused, millest siin jutt, ja kirjutatagu need asjad sealt maha, mis tahetakse selle seaduse aluseks panna ja igapähele on kerge aru saada, millest jutt on. See ei tarwita iseäralikkku raskust, ja siis on ka Wabariigi Walitsusel palju kergem wastawaid määrusi välja anda.

Kui vaatame käesolewa seaduse sissejuhatawat osa, siis leiame, et vähemusrahwuste hoolekande ja omawalitsuse asutused korraldatakse ajutiselt kuni sellekohase antawa eriseaduse maksma hakkamiseni. Juba pealkirja juures tähendasin, et need on täiesti üleliigsed sõnad. Niisuguseid lubadusi, niisuguseid deklaratsioonide ei ole seaduses sugugi tarwis. Terwet seda sissejuhatawat osa võib paari sõnaga ära öelda. Näiteks, kui § 1-se alguses peale sõnade „wähemusrahwuste omawalitsuse korralduse seadus“ klambrites juurde lisada „põhiseaduse § 21“, siis on terve see sissejuhataw osa ära öeldud, ilma et tarwis oleks toonitada, et seadus ajutine on ja et ükskord weel üks teine seadus antakse. Ühe wäikese redaktsioonilise parandusega saaks lahti pikast neljarealisest jorust. (M. Juhkam, tõer.: Maitse asi!) Võib ju olla, et maitse asi. Kui Teie tahate paksusid raamatuid seaduste alal näha ja sealt sorida, siis on see ka maitse asi, aga et ilmaaegsete sõnade kirjutamine seaduses produktiivne töö

oleks ning seaduse tarwitajate tööd kergendaks, seda ma küll ei usu. (M. Juhkam, tõer.: Mitte alati, kuid mõnel juhtumisel.)

Kõiki neid asjaolusid silmas pidades teen ettepaneku § 1-ne anda üldkomisjonile tagasi ja awaldan soowi, et seaduses kindlalt ära näidataks kõik paragrahwid ja alused, mille peal see seadus põhjeneb ja mitte ei katsutaks lahtiste näpunäidetega küsimusi lahendada.

Juhataja **L. Raudkepp**: Sõna on väljaspool järjekorda aruandjal.

Aruandja **W. Hasselblatt**: Austatud Riigikogu liikmed! Selge on, et käesolew seadus ei või rahuldada vähemusrahwuste soowe, kui hakkaksime rahuldama neid suuri nõudmisi, mida ette tõi rkl. härra Wirma. On enam kui 2 aastat tagasi, kui üldkomisjon otsusele jõudis, et vähemusrahwuste küsimust saab lahendada ainult raamiseadusega, sest ta peab teatawas mõttes painduw olema. (K. Wirma, sd.: Raam peab selge olema.) Raam on neile komisjoni liigetele, kes komisjoni tööst osa wõtsid, selge ja mina luban enesele ka praegu selle raami pilti selgitada. Meie ei tohi unustada, et meil on käesolewas küsimuses tegemist juriidilise uudis- maaga. Meie teeme katset, et meie vähemusrahwustel oleks omawalitsus samal alusel, kui enamusrahwustelgi. On kindel, et selle seaduse teostamisel igasugused takistused saawad tulema ja sellepärast on ka käesolewal seadusel enam kui üks paragrahw — kolmkümmend paragrahwi. Tahan tähelpanu juhtida selle peale, et vähemusrahwuste poolt töötati esialgul välja ja anti sisse üks teine seaduseelnõu. Nüüd lepiti aga raamiseadusega, lootes, et elu ise peab näitama, kuidas kultuurilised omawalitsused peawad töötama. Üldkomisjonis oli arutusel kolm projekti. Wähemusrahwuste projektis oli täpselt ära tähendatud, missuguste seaduste peale vähemusrahwuste omawalitsuse korraldamise seadus rajub. Nimelt oli aluseks wõetud „Sobr. usak. i rasp. prawitelstwa 8. juulist 1917 a. nr. 173 art. 953 lisa“, ja kui leitakse, et selle tsiteerimine tarwilik on, ta jäeti seadusest välja oma wenekeelse pealkirja tõttu, siis teen sellekohase ettepaneku.

Mis puutub sellesse, et wast oleks parem, härra Wirma nõu järele, selle

seaduse üksikud paragrahwid tsiteerida, ja ära tähendada, et see hakkab maksma ja see mitte jne., (K. Wirma, sd.: Wõiks ka nii.) siis pean tähendama, et need paragrahwid, mille kohta härra Wirma ütles, et nad kuhugile ei kõlba, vähemusrahwuste omawalitsusesse sugugi ei puutu. § 16 ja § 17 käib „Gubernski semski sowjet'i kohta, see on kubermangu nõukogu. Käesolew seadus kubermangu nõukogu ei puuduta, waid ta käib maakonna omawalitsuste kohta. „Ujesdnõi semski sowjet“ on see alus, mille peale meie maakonna omawalitsused rajatakse. Kuid wõtame weel üksikud paragrahwid ja waatame, kas üks neist paragrahwidest äratub kahtlust wõi mitte. § 21-ses on tõesti öeldud, et maakonna semstwo nõukogudel on tarwis saata oma esitajat w ujesdnoe po woinskoi powinnosti prisutstwie. Ma ei usu, et vähemusrahwad ära kasutaksid selleks § 21, et sisse tungida teatud küsimusse. (A. Rei, sd.: Aga kes garanteerib, et nad ei hakka nõudma? K. Wirma, sd.: Seadus ütleb, et kõik paragrahwid on makswad.) Kui meie waatame põhihooni, siis näeme, et seal terwest omawalitsuste struktuurist räägiwad ainult mõned paragrahwid.

Mis puutub üleandmisesse, siis on siin ainult jutt kubermangu nõukogust. Eksitusi mingisuguseid seal olla ei wõi ja waatamata selle peale, et seaduses wäga palju paragrahwe on, ei käi nad siiski maakonna omawalitsuste kohta, keegi ei ole tarwilikuks pidanud tunnistada maanõukogu — eriti omawalitsuste järewalwe seaduste juurde. Komisjonis leiti, et pole mingisugust põhjust üksikuid paragrahwe wälja loopida. Siin seati üles küsimus pensioni suhtes. Selle peale wastaksin, et samas seaduses on öeldud, et omawalitsuse ametnikkudel on samad õigused, kui riigiteenijatelgi. Järelikult need ametnikud kuuluvad pensionisaajate isikute hulka.

Mis puutub walimisseadusesse, siis § 1-ses ei ole selle walimisõiguse kohta midagi öeldud, pärast aga kerkib see küsimus äkki esile. Sellepärast pean ma tähelpanu selle peale juhtima, et § 20-das on ära tähendatud, et walimiste wäljakuulutajaks asutatakse iga rahwuse tarwis peakomitee, mis koos seisab esimehest jne. Peakomitee eelkawade põhjal (§ 22) kinnitab Wabariigi Walitsus

siseministri ettepanekul rahwusnõukogu walimise määrused, see tähendab, need määrused töötatakse wälja peakomitee poolt, kuna Wabariigi Walitsus kinnitab neid. § 23 on öeldud, et aluseks wõetakse maakonnanõukogu walimisseadus. Siin on jälle see printsiiip olemas, et need põhimõtted, see on, neljanimeline walimisõigus, mis maakonnanõukogul on, maksawad ka siin. Nendel alustel töötab peakomitee wälja walimise määrused, mis Wabariigi Walitsus kinnitab. Mina siin mingisuguseid wasturääkimisi § 1 ja 23 wahel ei näe. Meie ei tohi unustada, et see on ükskõik, kas meie paneme selle seaduse lihtsalt maksma, wõi jällegi ütleme, et vähemusrahwuste omawalitsused rajatakse neil alustel. Silmas pidades, et ettepanek tehti, see küsimus komisjoni tagasi anda, pean mina oma kohuseks seletada Riigikogu liigetele, missugused järeldused oleksid siis, kui see ettepanek wastu wõetaks ja seadus komisjoni tagasi antaks. See seadus näeb ette mitmesuguseid tähtaegu. Kui seadus täna wastu wõetaks, siis homme ei saa tema vähemusrahwustele wõimalust anda kõigi lõpulikuks korraldamiseks seaduse alusel. Esiteks on ette nähtud, et Wabariigi Walitsus töötaks wälja määrused, teiseks on ette nähtud ühekuuline tähtaeg walimise nimekirjade ettewalmistamisele, siis üks kuu walimistele, kaks kuud ripuwad need nimekirjad wäljas, siis on weel peale selle ette nähtud mitmesugused kahenädalised tähtajad, nii et alles 11 kuud peale seaduse wastuwõtmist wõib rahwusnõukogu kokku astuda ja enne, kui omawalitsus wõib töötama hakata, kulub juba 13 kuud ära. Nii, et kui see seadus wastu wõetakse oktoobri- wõi nowembrikuul, siis ei saa omawalitsused warem töötama hakata, kui 1. jaanuaril 1926 aastal. Selge on, et omawalitsus peab oma eelarwet korraldama kooskõlas teiste omawalitsuste eelarwetega; eelarwe-aasta alguseks wõetakse aga 1. jaanuar. Järelikult, kui seadus wastu wõetaks jaanuari- wõi weebruarikuus tulewal aastal, — neid tähtaegasid ei saa lühendada, siis wõiks sel korral omawalitsus tegutsema hakata alles 1. jaanuaril 1927 aastal. Seda silmas pidades pean mina komisjoni nimel ütleva, et need wäited, mis siin ette toodud, waevalt nii kaaluwad oleksid, et sellest seaduse teostamist edasi lükata pruugiks faktiliselt kunni 1927 aastani.

Et § 1. selgelt ära tähendataks see alus, millele rajatakse käesolew omawalitsus, teen järgmise ettepaneku: § 1 kolmandas reas peale sõna „omawalitsuse“ juurde lisada sõna „elluwiiamise“ ja peale esimese sõna „seaduses“ ka kolmandas reas juurde lisada „(Wene seadluste ja walitsuse määr. kogu nr. 173 — 1917 a., p. 953 — I jagu lisa)“.

K. Kornel (rhw.): Teen ettepaneku sissejuhatawas osas wälja jätta sõnad „ja hoolekande“ ja juurde wõtta § 1 esimeses reas sõna „kultuur“, lugedes „kultuur-omawalitsuse“.

Põhjenduseks tahan ma järgmist öelda. Mina isiklikult asun seisukohal, et käesolewa seaduse peatstarb on wõimalust anda vähemusrahwustele nende kultuurhuwisid kaitsta. Hoolekande eest hoolitsemiseks on meil juba üldised hoolekande asutused ja mina isiklikult ei arwa, et vähemusrahwustel tarwidus oleks oma eriliste asutuste järele sellel alal.

J. Jans (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina olen nende wäidetega, mis minu parteiseltsimees Wirma siit kõnetoolilt selle seaduse puuduste kohta ette tõi, täiesti nõus. (A. Anderkopp, tõer.: Kahju ühe juristi poolt seda kuulda!) Lubage mul endal oma juriidilise reputatsiooni eest hoolt kanda.

Tahaksin oma poolt järgmiste asjaolude peale, mis selle nõندانimetatud 27. juuni 1917 aasta omawalitsuse seadusega vähemusrahwuste omawalitsuste seaduse piirkonda tõmmatakse, tähelepanu juhtida. Ma tahaksin näidata, kui wõimatu on käesolewa seaduse § 1-st niisuguse redaktsioonis wastu wõtta, nagu see siin ette nähtud on. Juba tähendati, et mitmesugused asutused antakse tähendatud 1917 aasta seaduse §§ 15 ja 16-ga üle demokraatlikkudele omawalitsuse asutustele. Siis olid mõeldud Eesti omawalitsused, aga nüüd peawad need samad paragrahwid makswad olema vähemusrahwuste omawalitsuse korraldamise kohta. Wiimastel on siis selle § 1-se põhjal õigus osa saada nendest üleantawatest wolitustest, wäärtustest ja dokumentidest, mis tähendatud seadusega omal ajal Eesti omawalitsustele üle anti ja käesolewa seaduse § 2 ei takista neid mitte selle juures. 1917 a. seaduses on

weel näiteks teised paragrahwid. § 25-da järele antakse „Landrat'ide kolleegiumide“ warandused ja dokumendid nõndanimetatud kubermangu wõi maanõukogule üle. Kui nüüd § 1-ne esitatud kujul wastu wõetakse, siis kindlasti tulewad meie vähemusrahwused ja nõuawad ka nendest osa. Niisama on teiste paragrahwide järele. Kõiki seda nähtawasti püüawadki selle seaduse elluwiijad kätte saada, nimelt et nad ilmuwad kindlasti nõudmistega endise seisusliku omawalitsuse waranduste kohta. Muidu on täiesti arusaamatu, mikspärast käesolew seadus üldse raamiseadusena on esitatud. Kas siis tõesti ühel wähegi kogunud juristil peaks wõimatu olema käesolewate wahekordade kohta üksikasjalist seadust kokku seada. Kindlasti wõib lühikese aja jooksul seda teha, selle juures wõtta kätte 1917 aasta Eesti omawalitsuse seadus ja sealt wälja kirjutada kõik põhimõtted, kõik need juriidilised normid, mida tarwis oleks käesolewasse seadusesse üle wõtta. Kui seda mitte ei tehta, siis sarnasel talitamiswiisil on oma eriline eesmärk, mida kätte tahetakse saada.

Ma tuletaksin meelde, missugused määrused 1917 a. Eesti omawalitsuse seaduses on, mis põhimõtetena tuleksid käesolewasse seadusesse üle wõtta. Peale nende, nõndanimetatud ülewõtmise wõi teatud asutuste üleandemääruste määratakse ära § 3-das omawalitsuse asutuste kwoorum. Selle kohta ei ole palju midagi öelda. § 4-das antakse omawalitsuse asutustele õigus oma sise-mise asjaajamise kohta õige laialdasi määrusi wälja anda, ja Eesti maanõukogu wõi meie maapäew andis meile omal ajal maakonna omawalitsuse kohta niisuguse seaduse wälja, mis Eesti „Kubermangu Teatajas“ wälja kuulutati. Selles seaduses on maakonna omawalitsuste tege-wuse sihid ja piirid kindlaks määratud ja samas korras peawad nüüd ka vähemusrahwused oma asutuste wõimkonna kindlaks määrama. Neil saab wõimalik olema neid asju, mis selgelt käesolewas seaduses ära tähendatud ei ole, oma wõimkonda wõtta, ilma et Riigikogu selle seaduse andmise juures seda tahaks. Kuid segadusi sünnitab peale selle ka weel 22. juuni 1917 aasta seaduse § 5, kus on öeldud, et Eesti omawalitsused on juriidilised isikud, kuid käesolewas seaduses ei ole öeldud, missugused wähe-

musrahwuste omawalitsuse orgaanid õieti juriidilised isikud on. On nimetatud rahwusnõukogu, kultuur-hoolekande walitsus ja kultuurhoolekogu. Kas nad on kõik juriidilised isikud, wõi on ainult üks nendest juriidiline isik, ja teised alluwad temale, seda selles seaduses öeldud ei ole. Siis wõiwad 1917 aasta seaduse § 6-da põhjal Eesti omawalitsused omawahel liitunud asutada jne. Missugused liidud selle seaduse põhjal tulewad asutada, ja kuidas neid kombineeritakse, ei ole näha. Kõige laialatuslikum on õieti 1917 a. seadus. Tema § 7 põhjal on õigus Eesti omawalitsustel sunduslikka määrusi wälja anda oma tegewusala kohta samadel alustel, nagu Wene kubermangu- ja kreissemstwod wõisid teha. Pean ütleva, et 1917 a. Eesti omawalitsuse seaduses kindlasti ei ole öeldud, et Wene semstwo seaduste piirides Eesti omawalitsuste kompetents ära on tähendatud, kuid tegelikult seda tarwitatakse. 1917 a. seaduse § 7 põhjal oletatakse, et kui sunduslikka määrusi wõib wälja anda teatud tegewusalade kohta, siis need alad kuuluvad maakonna omawalitsuse wõimkonda. Need on õige laialatuslikud asjad, mida nii ja teisiti seletada wõib ja seletatud on. Kõik, mis ma praegu ette tõi, on ainult näited, ja kõik need küsimused jäetakse käesolewa seaduse § 1. täiesti lahtiseks. Öeldakse, et tarwis on raamiseadus anda sellepärast, nagu ma ühest wahelhüüdest aru sain, et raske on päris korralikku seadust kokku seada ja wälja anda. Kas üks seaduseandja tohib seda öelda, et sellepärast annab ühe lohaka ja halwasti kokkuseatud seaduse wälja, et raske on korralikku seadust kokku seada? Kas Riigikogu wõib hääletada ühe seaduse poolt sellepärast, et raske on midagi korralikku teha? Kas Wabariigi Walitsusel kergem on seda teha, ja kes siis peab olema, kes selle raskuse Riigikogu õlgade pealt ära wõtab oma kanda. (Wahelhüüed K. Wirma, sd. poolt.) Siin on wist laiskus wõi mõni muu wiga põhjuseks, et korralikku seadust kokku ei seata. Mina waidlen üldse igasuguste „raamiseaduste“ vastu. Kui seda 1919 a. Asutaw Kogu tegi, kui sõda oli, ja igasugune ärewus, nii et inimesed ei saanud korralikult töötada, siis on see arusaadaw. (A. Jürman, põl.: Teinekord on siiski raamiseadust tarwis. W. Linnamägi,

krst.: Eks see ole kõik, laiskus ja hooletus, kõik kokku.) Praegusel juhtumisel ei ole tarwis, ja keegi ei ole selgeks teinud, et seda tarwis oleks, waid siin on mingisugune teine põhjus. Meie omawalitsused on hull aega tõotanud, sealt on kogemusi saada ja on ka küllalt paragrahwe, mida otsekohe maha wõib kirjutada, kui ise kokku seada ei osata.

Kõige selle pärast leian mina, et käesolewa seaduse § 1 niisugusel kujul mingil tingimisel vastu wõtta ei wõi, igasuguste sekelduste ärahoidmiseks. Praegu on wõimalik korralikku seadust wälja anda ja kui seda ei tehta, siis sellega tahetakse kätte saada, et käesolewa seaduse põhjal mõeldawate vähemusrahwuste omawalitsuste tegewust laiutada, ja seda teha, mida selle seadusega mitte lubama ei peaks. Mina leian weel, et mingisugune wäljamaa ees uhkeldada tahtmine selle seaduse wastuwõtmist ülepeakaela kiirendama ei peaks. Mina arwan, et kõige korralikum reklaam ühele rahwale wõi ühele asutusele on see, kui tema korralikku töö teeb, ja korralikult asutused käima paneb, mis ilma hõõrumisteta funktsioneeriwad. Aga see on täielik blamaash, kui wiletsa seaduse põhjal igasugused hõõrumised tekiwad, nii et meie rahwa seesmine elu selle all kannatama peab.

A. Anderkopp (töer.): Austatud Riigikogu liikmed! Minule tundub, et käesolewa seaduse arutamise puhul praegu II lugemisel meie segi ajame need mõisted, mille põhjal meie uut omawalitsuse kawa waadelda tahame. Mina kuulasin huwitusega neid etteheiteid, mis tehtud eriti § 1 puhul, kus otsusele tuldi: jääb täiesti tumedaks, missugused paragrahwid on wõetud aluseks 30. märtsi 1917 a. seadusest wõi järgnewast 22. juuni 1917 a. maksmapanemise määrustest, nõndanimetatud „врем. правила о введ. в действие закона 30-го марта 1917 г.“

Niisugune on ta nimetus, kui ma ei eksi, sest teda ei ole mul käepärast. Kui leitakse, et täpipealset nime tarwis, kirjutatagu ta kawasse. Arwustati, et kuidagi wiisi ei jõua selgusele, missugused paragrahwid endistest seadustest on makswad ja missugused mitte. Lugupeetud eelkõneleja küsis isegi sundmääruste kohta, missugune sundmääruste wäljaandmise õigus tegelikult maksew on ja missugune

mitte. Kui ma ei eksi, endistes weneaegsetes semstwo seadustes on ära määratud sundmääruste omadused ja ulatused ning 28 wõi 30 wõimalust, mis ette näeb, kus sundmäärusi wõib wälja anda. (W a h e l h ü ü e J. J a n s' i, sd. poolt.) Ei, wist on rohkem, seal on lisaparan- dusi peale 1890 a. omawalitsuse reformi. Kuid see on ometi selge, sest käesolewa seaduse kawa § 2 määrab ära uue omawalitsuse tegewusala ja seega ka sundmääruste ulatuse. Niisuguse arusaamise põhjal on tekkinud kõiksugused küsimused. Minu lugupeetud eelkõnelejad wõtsid aluseks 22. juuni ajutised määrused ja küsisid, kuidas gilde warandustega on. Kuid see küsimus on lahendatud ühe hiljema seadusega juba, nimelt seisuste ära- kaotamise seadusega. (K. W i r m a, sd.: A g a n i m e t a t u d s e a d u s e d k ö n e - l e w a d k a h e s t k u b e r m a n g u s t, k u s i g a l ü h e l o m a k o r d a.)

Härra Wirma, meil praegu kahte kubermangu enam ei ole, ja ei saa ometi nõuda, et meil asju aetakse samuti nagu enne kahes kubermangus. Samuti toodi ette, et on olemas teisi küsimusi, mis ühenduses walimise seadusega ja mille kohta käesolew eelnõu kindlat wastust ei anna. Kuid kõiki peensusi ei tahagi käesolew eelnõu lahendada, sest käesolewa seaduse § 22 kõneleb, et Wabariigi Walitsus uue walimise korra ära määrab. Aga nagu ma tähendasin, kõik need küsimised selle kohta, missugused paragrahwid maksma jääwad ja missugused mitte, on sellest arusaamatusest tulnud, et ei taheta wastust anda ühe küsimise peale — mida § 1 ära määrab? Kas peab otsekohe kõnelema sellest, missugused paragrahwid maksma jääwad, wõi kõneleb ta millegist muust. Seaduse mõte, vähemalt sel ajal, kui mina komisjonis olin aruandja, oli see, et see seadus ei määra mitte ühtegi paragrahwi seadustest, mida ülalpool esimeses paragrahwis nimetatud, mis maksma jääb, waid seadus ütleb kindla sõnaga, et vähemusrahwuste omawalitsuse asutused rajatakse alustele, mis leiduwad selles seaduses äramääratud seadustes. (K. W i r m a, sd.: M i s o n „a l u s t e l e“?) Härra Wirma, on teatud mõisted olemas, mida teatud ained teaduse-ilmas õpetawad. Meie ei saa selle üle waielda, kui ei tea, mis „alused“ on. Ka meie oma maa omawalitsus loodi 1917 a. samasuguses korras, kus kahe seadusega määrati ära ainult alused,

kuna kõik muu edaspidi korraldada jäi. Nüüd tahetakse aga leida, et ses korras midagi teha ei saa.

Komisjoni seisukoht on kõige aja olnud sarnane, et nimelt käesolew seadus määrab ära alused, mis tähendatud § 1-es nimetatud seadustes ja üldised põhimõtted, mis on selgelt defineeritud teistes järgnewates paragrahwides. Näiteks küsiti niisugust asja, kas lõpuks vähemusrahwuste esitajad mitte nõudma ei hakka, et nemad hobuste wastuwõtmise komisjoni liikmeks ei saa.

Minu arwates ei saa niisugune küsimine üldse tekkida, sest § 2 p. a ja b määrawad otsekohe ära, mida vähemusrahwuste esitajatel wõimalik nõuda on. Kaks asja ainult kuuluwad nende wõimkonda: kultuur ja hoolekanne, aga mitte sõjawäe hobuste asi. Mina ei kõnele seda mitte selleks, et waidlusi tekitada ühe wõi teise küsimuse üle. Kui waidlema hakata, siis peaks seda põhjalikult tehtama. Üks asjaolu on selge, kui meie arutamisele asume, peaksime küsimust wõtma sealt kinni, kus teda wõtma peaks. Wõtame härja sarwest kinni ja waatleme teda siis. Härra Wirma tõstis küsimuse üles, et temal wäga raske on käesolewa seaduse kohta oma otsust anda, sest tema ei tea mitte, missugusel kujul walitsus need määrused wälja annab, mille põhjal see seadus tegelikult elus maksma hakkab. Walitsusele on peale pandud käesolewa eelnõuga teatud kohustus, mis ära määrab, mis walitsus tegema peab ja kuidas tema talitama peab. Härra Wirma tahab aga walitsuselt täielikka peensusi teada saada, et siis käesolewa seaduse üle otsustada. Sedasama wõis ka härra Jans'i sõnadest järeldada. Kui arwatakse, et raske on käesolewat seadust wastu wõtta, ilma et meie teaksime kõiki neid lähemaid peensusi, mis Wabariigi Walitsus oma määrustesse tahab ülesse wõtta, kas ei oleks siis õigem teine tee, et meie walitsuse käest ei hakka neid määrusi ootama, waid et meie walitsuse käest küsiksime seda teisel teel. Nimelt, et walitsus nad kohe sisse paneks ja siis ühes nendega kui orgaanilise osaga eelnõu lõpukujul esitaks. See oleks arusaadaw ja loogiline, ja kui Riigikogu arwamisel on, et tema teisel teel ei saa seda seaduseelnõu wastu wõtta, siis tuleks niisugune seisukoht ka omaks wõtta, et seadus komisjoni tagasi saadetakse ja wastaw soowiawaldus walit-

susele tehakse. Niisugune soowiawaldus on walitsusele muidugi mõõduandew, siis on ka kindel, mida walitsus tegema peab. Sest siis teab Riigikogu, et tema 2 ja 3 paragrahwi juures samade waidluste juurde tagasi ei tarwitse tulla, kui seda praegu § 1 juures kuulsime.

A. Rei (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Minu eelkõneleja, lugupeetud rkl. härra Anderkopp tegi ettepaneku, mida mina teha tahtsin. Käesolewa seaduse juures tulewad ilmsiks kõik need samad puudused, mille all meie seadusandlus üldse kannatab. Wabariigi Walitsuse aparaat, mis seadusi wälja töötab, on wõrdlemisi nõrk ja ei suuda seaduseelnõusid sedawõrd hoolsasti wälja töötada, et nad Riigikogus enam üksikasjalist ümbertöötamist ei wajaks. Selle peale on tähelpanu juhitud küll eelarwepõhiste puuduste puhul, küll wanematekogus ja walitsus on katsunud oma wastawat asutust kõwendada, aga ei ole selles suhtes mitte küllalt radikaalselt toimetanud. Kuna walitsuse poolt tulewad eelnõud wõrdlemisi puudulikult on wälja töötatud, siis on Riigikogu sunnitud neid omalt poolt üksikasjaliselt tehniliselt ümber töötama. Parlament aga oma kokkuseade poolest seaduste tehniliseks ümbertöötajaks ei kõlba. Sarnane seaduste ümbertöötamine parlamendis on esiteks wäga kulukas, ja, mis peasi. — juhuslike hääletamiste tagajärjel kujuneb ka seaduste sisu sagedasti wäga juhuslikult. Keegi minu parteikaaslastest ütles, et käesolew seaduseelnõu komisjonis üle 40 korra arutamisel olnud. See tähendab. — paljalt komisjoni tasude näol on tema vähemalt $\frac{1}{2}$ miljonit marka maksma läinud. Selle peale waatamata on aga ette pandud seaduseelnõu praegusel kujul kahtlemata puudulik. Meil wabandatakse seaduste puudusi sagedasti sellega, et see olewat raamiseadus: seadus andwat ainult raami, mille keegi teine hiljem täis täidab. Aga käesolewal korral peab tunnistama, et see seadus küll miskisugust raami ei anna. Kui ei eksi, siis wist 19-nel korral jätab see seadus lähemate juhtnõõride andmise Wabariigi Walitsuse hooleks. Kuid minu arust nõuab nende juhtnõõride wäljatöötamine ühepalju hoolt ja waewa nii hästi siis, kui walitsus neid selle seaduse põhjal wälja töötab, kui ka siis, kui tema nad oleks juba sellesse seaduseelnõusse paigutanud.

Mul oli õieti kawatsus sõna wõtta § 2 juures. Ma tahtsin nimelt rõhutada, et vähemusrahwuste omawalitsuse asutuste wõimupiiridesse kuuluvad ülesanded tuleksid täpsemalt ja selgemalt ära tähendada. Juba I-sel lugemisel juhtis wist rahwaesitaja Jaakson tähelpanu selle peale, et just ses suhtes see seaduseelnõu kõige tähtsamad küsimused lahtiseks jätab. Juba esimesel päewal, niipea, kui selle seaduse põhjal ellukutsutawad asutused tegutsema hakkawad, peawad siin tingimata raskused tekkima, kuna seadus lähemalt ära ei määra, mida need asutused hoolekande ja kultuuri alal õigustatud ja kohustatud on tegema. Nii tekib ju otsekohe, näiteks, küsimus, kas vähemusrahwused peawad looma oma rahwuse liikmete jaoks erihagekassad, eraldi hullu- ja haigemajad jne., jne. Ja edasi, kui vähemusrahwuste kultuur-hoolekande walitsus ei taha asutada oma pidalitõbistemaja, kas on temal siis õigus nõuda, et pidalitõbised vähemusrahwuste liikmed paigutataks riiklikkudesse pidalitõbiste asutustesse. See kõik on siin lahtiseks jäetud. (M. Juhkam, tõe.: Aga miks sellest üldkomisjonis ei räägitud?) Räägiti küll ja pealegi ei ole see nii wäga tähtis, kas seal sellest räägiti, wõi ei räägitud. Kui sellest seal ka ei oleks räägitud, siis ei wõta see meilt ära õigust ja kohust selle üle siin rääkida. Mina arwan, et oleks tõesti waja nii, nagu rkl. härra Anderkopp siin ütles, „härjal sarwist kinni wõtta“, ja sellele seadusele, mille wastu keegi ei ole ja mida kõik tingimata tarwilikuks peawad, üks kord niisugune kuju anda, et ta wastuwõtmist wõiks leida. Niisugusel puudulikul kujul aga, mingisuguse udukooguna, mida tema endast praegu kujutab, teda tõesti wastu wõtta ei saa. Minu arwates ei oleks sugugi nii wäga raske seadust nõnda ümber töötada, et tema ükskord wastuwõetawa kuju omandaks, ja nimelt omawalitsuse asutused nii konstrueerida, et nad kasulikult ja ilma hõõrumisteta elus tegutseda wõiksid. Selleks oleks aga tingimata waja seaduses kõige piinlikuma hoolega üles lugeda ja ära tähendada, missuguseid ülesandeid kultuur- ja hoolekande walitsus tõepoolest teostab ja missugused tema wõimupiirid on, mitte aga piirduda üldlausega, et nende asutuste ülesandeks on kultuuri ja hoolekande korraldamine. Peaks olema konkreetselt ära tähendatud, näiteks, kas kui-

lub eriti selle walitsuse ülesannete hulka nii ja niisuguste terwishoidlike asutuste ülespidamine, teatud terwishoidlike ülesannete täitmine, näiteks nõdrameelsete, pidalitõbistemajad jne. Kui edaspidi tegelik elu näitab, et oleks soovitaw veel mõnesuguste uute ülesannete teostamist anda vähemusrahwuste omawalitsuse asutuste kätte, siis wõiks seda iga silmapilk teha, seadust tarwidust mööda täiendades ja tema ulatust laiendades. Minu arwates peaks täiesti wõimalik olema sellele seadusele reaalselt kuju anda, see on niisugust kuju, et tema elluwimine on miskisuguseid ilmaaegseid raskusi ei tooks ja et uued omawalitsuse asutused ilma hõõrumisteta ja õhku kihwtitamata wõiks töötada. Seda silmas pidades ka watsesin mina § 2. juures ettepaneku teha: kuna eelnõu praegusel kujul wastuwõetaw ei ole ja kaunis suurt ümber-töötamist nõuab — tuleks tema walitsusele tagasi anda ümbertöötamiseks ja täiendamiseks. Parlament ei saa nii põhjalikku ümbertöötamist oma peale wõtta, ja kui ta seda tahaks, siis läheks see töö ilmatu kalliks. Seda wõiks ikkagi kõige paremini ja odawamini walitsus teha. Kuigi kodifikatsiooni osakonnas jõudusid wähe on, wõin mina siiski kinnitada, et seal ikka tööjõudusid on, kes kindlasti wõiksid 2—3 kuu jooksul sellele seadusele hoopis wastuwõetawama kuju anda, nii et see asi ükskord ometi liikuma wõiks hakata. Sellepärast teen ma ettepaneku, et see eelnõu walitsusele ümbertöötamiseks tagasi antaks.

A. Anderkopp (töer.): Mina luban, lugupeetud Riigikogu liikmed, oma kõnele ainult ühte wäikest asja juurde lisada, mida ma esiteks kahjuks ära unustasin. Muidugi mõista, kui Riigikogu wastu wõtab niisuguse seisukoha, nagu lugupeetud Riigikogu liige härra Rei siin ette pani, siis tekib kahtlemata meie vähemusrahwustel kahtlus ja küsitakse, et kes teab, kui kaugele see asi wenib ja millal meie selle seaduse ükskord uuesti kätte saame ja millal ta maksma pannakse. (J. Temant, põl.: Head seadust on tarwis!) Ei, kui Teie lubate, härra Temant, asi on veelgi parem. Kui tegelikult waadata neid tähtsate aegu, mis praeguses seaduseelnõus ette nähtud, siis näeme, et walitsusele on võimalus antud neli kuud wälja töötada lähemaid määrusi. Kui oletame, et walit-

sus sama aja jooksul oskab need määrused eelnõu teksti paigutada, siis kaotame meie ainult niipalju aega, kui oleme kaotanud l lugemisega ja komisjonis arutamistega. Kui Riigikogu ja walitsus tahab asja tõsiselt wõtta, siis wõiwad vähemusrahwused oma seaduse kätte saada umbes kuu aega hiljem, kui see nüüd wõimalik oleks.

A. Jõeäär (sd.): Wäga lugupeetud härrad rahwasaadikud! Mina wõtsin rühma esitajana alamkomisjonist osa, kus käesolewat seaduseelnõu arutati ja pean tähendama, et mina selle seaduseelnõu kohta mitte nii halwal arwamisel ei ole, kui seda on minu teised parteiseltsimehed, kes täna siin kõnelenud. Mina leian, et need ettepanekud... (J. Temant, põl.: Targemate käest peab ikka midagi õppima.) ...esiteks et seaduseelnõu tagasi anda üldkomisjoni, ja nimelt esimest paragrahwi, nagu seda ettepanekut tegi rkl. Wirma, ehk teiseks — Wabariigi Walitsusele seaduseelnõu täiesti ümbertöötamiseks tagasi anda, teisel lugemisel mitte enam õigel kohal ei ole. Sarnased ettepanekud oleksid wast seaduseelnõu esimesel lugemisel wõinud aset leida, sest niisugusel korral, kui see eelnõu oleks endas sarnaseid suuri puudusi sisaldanud, siis loomulikult oleks sellele järgnema pidanud tema tagasilükkamine juba esimesel lugemisel. Selle seaduse kaunis pikk ajalugu on härradele Riigikogu liigetele wäga hästi teada ja juba seaduse l. lugemisel olid wist kõik arwamisel, et wiiwitada sellega ei oleks asjale kasulik. Mina olen wäga mitmes asjas minu rühmaseltsimeestega, kes siin selle seaduse tehniliste puuduste peale tähelepanu juhtisid, ühes nõus. Täiesti kindel on see, et sellel seadusel, esiteks, kui raamiseadusel, juba selle tõttu palju puudusi on ja teiseks — wõib täiesti õige olla, et tema tehniliselt ei ole kõige paremini wälja töötatud. Kuid, mis eriti § 1 puutub, mis praegu siin kõne all on, siis on selle peale juba rkl. Anderkopp'i poolt tähendatud, et need wastuwäited, mida § 1 kohta ette on toodud, osalt ekshiarwamistel põhjenezwad, sest § 1 määrab ära ainult üldised alused ja nimelt seda, et vähemusrahwuste asutustele antakse omawalitsuse õigused. Kui siin juures seaduseelnõu peab tähendama nende õiguste äramääramisel 1917 aasta maakonna omawalit-

suse seaduse peale, mis iseenesest wäga puudulik on, siis on see paratamata selle tõttu, et meil senniajani igasugused muud omawalitsuse põhiseadused puuduwad, ja kui meil maksma pandud ei ole paremaid kui puudulik 1917 aasta seadus, siis ei jää ometi meil teist teed üle, kui peame seda ainukest seadust tsiteerima, mis meil praegusel ajal maksew on. Ütleme, et see seadus halb on, aga kui meil tulewad paremad omawalitsuse seadused, siis näeb käesolew eelnõu ette, et igasugused täiendused ja muudatused hakkawad maksma ka wähemusrahwuste asutuste kohta. Kõiki seda on juba selle seaduseelnõu esitamisel ja arutamisel I Riigikogus silmas peetud. I Riigikogu komisjoni seletuskirjast loeme, et enne nende põhimõtete selgumist, millele uus omawalitsuse seadus rajatud saab, wäga raske on asuda wähemusrahwuste omawalitsuse küsimuse lahendamisele. Selle tõttu töötatigi praegune, ajutise iseloomuga seaduseelnõu wälja, millele täielik eriseadus järgnema peab.

Neid kaalumisi aluseks wõttes ja silmas pidades, et juba aruandja poolt § 1 juures tehnilisi parandusi tehti, oleks täiesti ilmaaegne wiiritus, seda seadust wõi § 1 tagasi anda üldkomisjoni. Üldkomisjonis arutati see seadus omal ajal kaunis üksikasjaliselt läbi. Kõigi rühmade esitajad wõtsid sellest osa ja sellepärast on ka rühmade seisukoht teada, ja kui rühmadewahelise kokkuleppe alusel see seaduseelnõu niisugusena on wälja kujunenud, siis tuleks tema ka sarnasena Riigikogus wastu wõtta. (K. Kornel, rhw.: Ei ole otstarbekohane.)

A. de Vries (sks.): Meine Herren Abgeordneten! Ich will hier nicht darauf zurückgreifen, wie die Frage der Autonomie der völkischen Minoritäten seit 5 Jahren, seit der Entstehung des estländischen Freistaates, ihrer Lösung harret, will nicht schildern, wie viel Arbeit auf ihre Bearbeitung aufgewandt worden ist und wie die völkischen Minderheiten ihr eigenes ursprüngliches Projekt aufgegeben haben und schliesslich nach Erzielung eines Kompromisses mit den estnischen Fraktionen ein fremdes Projekt annahmen. Aber ich möchte besonders betonen, dass dies Projekt hier ja nicht unseres ist, dass es vielmehr das Resultat einer Vereinbarung zwischen

allen Parteien, deren Vertreter zur Kommission gehörten, darstellt. Und ich möchte darauf hinweisen, in welche Lage die Minoritäten geraten, wenn dieses Projekt jetzt der Kommission zurückgegeben wird. Wir haben die geplante Organisation unseres Schulwesens im Hinblick auf die uns versprochene Autonomie bisher immer wieder aufgeschoben. Wir hätten ja die Möglichkeit gehabt, es auf privatrechtlicher Grundlage zu organisieren, aber wir haben das nicht getan in der Hoffnung, dass uns die Autonomie endlich einmal gegeben wird und wir es dann auf Grundlage derselben gestalten könnten. Eben ist die Lage die, dass unsere 18 Mittelschulen 13 verschiedenen Schulverwaltungen unterstehen. Sie werden einsehen, dass solch ein Zustand auf die Dauer unmöglich ist. Fünf Jahre haben wir jetzt auf die Autonomie gewartet, immer wieder ist sie vertagt worden. Herr Rei sagte heute, niemand sei gegen sie, alle wollten sie uns geben. Das ist ja sehr schön, aber das ist uns jedesmal gesagt worden, immer wieder sind wir damit getröstet worden. (A. Rei, sd.: Andke wastu wõetaw eelnõu!) Das ist doch schon ausgearbeitet worden. (A. Rei, sd.: Jah, nii kuidas Teie tahate.)

Uns kommt es eben vor allen Dingen auf unsere Schulen an. Wir ich schon sagte, geht es so nicht weiter. Wir müssen einen Plan für unser Schulwesen aufstellen können. Wenn Reis Antrag angenommen wird, dann kann vor dem Jahre 1927 davon nicht die Rede sein. So lange aber können wir nicht warten. Dann müssen wir uns eben anders helfen und andere Schritte ergreifen. (K. Wirma, sd.: On see ähwardus?) Wir werden unser Schulwesen auf privatrechtlicher Grundlage organisieren müssen, da wir nicht länger warten können, ohne unserem Bildungswesen schweren Schaden zu tun. Es wird dann dazu kommen, dass unser Schulwesen dank der Ablehnung der öffentlich-rechtlichen Autonomie im Staatsaufbau nicht verankert wird. Diese Tatsache dürfte auch Ihnen die Notwendigkeit der Autonomie klar machen. Fünf Jahre haben wir jetzt gewartet und jedesmal sind wir bisher enttäuscht worden. (J. Temant, põl.: Meie oleme 800 aastat oodanud!) Nii wana Teie ju ei olegi, härra Temant! Wir wünschen

keine Privilegien, wir wollen nur unser gutes Recht, das uns im Grundgesetz versprochen worden ist, auf dessen Gewährung wir aber bisher vergeblich gewartet haben.

K. Wirma (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eelkõneleja lasi Teie silme eest mööda minna, kui palju nendel, ma mõtlen tema kõneles Saksa vähemusrahwusest, koolisid on juba käimas ja ta andis isegi, ma ei tea kas lubaduse wõi oli see ähwardus, et kui teie ei anna ruttu vähemusrahwuse omawalitsuse seadust wälja, siis teeme teistmoodi ja organiseerime ikka. Tähendab, härrad Saksa rahwuse esitajad, teil on Eesti riigi seaduste põhjal wõimalus teistwiisi organiseerida. Kui teie siin meelde tuletaksite eelmisi isegi mitte kaugeid aastaid, siis tahaksin ma küsida, kui palju meil oli wõimalust koolisid organiseerida, kui teie peremehe osas olite. Meil ei olnud siis kuskile minna ja öelda: „Kui teie ei luba, siis meie organiseerime teisiti“. Meil ei olnud seda ütlemise wõimalust, seda vähem ähwardamise wõimalust. Sellepärast pidage meeles seda, mida teie siin uhkustasite, ka siis, kui teie meie peale kaebamas käite.

Lugupeetud rkl. Anderkopp'i poolt on puudutatud küsimusi, mida siiski wõiks teistmoodi seletada, kui tema seda mõtles. Minu parteiseltsimees, rkl. Jõeäär, ütles, et omawalitsuste seaduse alus on segane, meil ei ole paremat pakkuda teisele ja sellepärast peab nende segaste alustega, mis meil omal on, leppima. Kui meie ise segase aluse peal istume, siis teadagi, oleme meie sunnitud leppima selle alusega. Siinjuures ei wõi aga unustada, et meie huwid siin teatud wiisi ühtlased on, huwide walwel on ainult üks pool. Ja kui see üks pool segasel alusel seisab, wõi ütleme piltlikult, kui see tool, mille peal istume, wiltune on, wõi läheb üks jalg isegi katki, noh, katsume seda parandada. Aga waadake, selle seaduse juures on kaks poolt. Härra Anderkopp tähendas, et näiteks gildede küsimus on meil juba lahendatud, kuid minu teades ei ole see weel mitte lahendatud, waid ta on ajutiselt lahendatud. (A. Anderkopp, tõer.: Selle wastu ma ei waidle, see on teine asi!) Sealt tõusewad huwid ja tuleb küsida, kui wõrd üks wõi teine pool asjast osa saab.

Samuti krediit-kassade küsimused. (Wahelhüüe A. Anderkopp'i, tõer. poolt.) Tasuküsimus on kõik weel lahine. Kui Teie olite mõni nädal seal kaugele maal ja kirjutasite „Waba Maas“ ühe kirja, siis ütlesite Teie, et see asi ei tohi ometi mitte lahtiseks jääda. (A. Anderkopp, tõer.: Ma olen seda kolm aastat kirjutanud.) Kui Teie nüüd siin tahate seda ära unustada, siis tuleme meie ja ütleme Teile, et neid asju ei tohi segamini ajada, katsume neid lahendada. Selle juures ei tohi kuidagi wiisi niisuguseid asju juhtuda, et vähemusrahwuste omawalitsustele antakse eesõigusi teiste omawalitsuste ees. Ma tuletaksin meelde maakonnanõukogude kodukorda. Maakonnanõukogud ei saa oma kodukorda ise muuta, see on ainult seadusandlikul alusel muudetaw. Kui teie loete aga käesolewat seadust, siis näete, et rahwusnõukogu määrab kodukorra ise ja jälle tõuseb küsimus, kuidas tema hääleõigust ühele wõi teisele annab.

See küsimus on minule selgusetu, lugupeetud aruandja ütles küll, et sünnib „demokraatlikult“, aga selle nimega ei ole weel mitte midagi ära öeldud. (A. Anderkopp, tõer.: Kas Teie usaldate neid vähem, kui Wene walitsus meid?) Seal on ka wahe. Kui wõrrelda rahwusnõukogu maakonnanõukogudega, siis näeme, et esimesel on eesõigusi wiimase ees. (A. Anderkopp, tõer.: Neil on ju ka üleriiklik asutus.) Teile, härra Anderkopp, ütlete, et neil on üleriiklik asutus, kuid seal see wahe ongi, sest sellega antakse ühele asutusele eesõigus teise ees. Ja selles see konks seisabki.

Juhataja L. Raudkepp: Sõna on faktiliseks märkuseks härra Anderkopp'il.

A. Anderkopp (tõer.): Mina tahaksin faktilise märkusena öelda, et härra Wirma arusaamatuses on, kui ta seletab maakonnanõukogude kodukorra asju. Jutt ei ole mitte maakonnanõukogudest, waid Maanõukogust. Seaduste järele, mis meil maksma pandi 30. märtsil ja 22. juunil 1917 a., loodi meil ühine esitus endise kahe kubermangu jaoks, nimelt Maanõukogu. Samasugust ülemaalist esitust tahawad ka vähemusrahwused ja

sellest kõneleb ka seaduseelnõu. Ka Maanõukogu ise andis oma kodukorra välja, tal oli selleks õigus. Mikspärast siis vähemusrahwuste esitus seda teha ei wõiks? Kui meie vähemusrahwus olime Wene riigis, nõudsiime ja saime selle õiguse, praegu aga teiste kohta meie seda ei taha tunnustada.

A. Rei (sd.): Mina tegin esmalt ettepaneku anda eelnõu walitsusele, kuid nüüd kodukorda järele waadates, leian, et see ettepanek täpselt kooskõlas kodukorraga ei ole, ja sellepärast teen teistsuguse ettepaneku: „Panen ette § 1 ja järgmised anda tagasi komisjoni, ülesandega, pöörata Wabariigi Walitsuse poole ettepanekuga — eelnõu ümber töötada ses sihis, et vähemusrahwuste omawalitsuse asutuste ülesanded, wõimupiirid ja tegutsemise kord täielikult ja üksikasjalisemalt kindlaks määrata“.

Selle suure hädaldamise peale, et kui see seaduseelnõu jälle komisjoni antakse, siis ei tea mis katki minewat, ei tarwitseks minu arwates tähelpanu pöörata. Kui meie tunneme, et seadus on puudulik, ja teda tarwis on ümber töötada, siis peame tema ümber töötama. Ei wõi ometi kiiruse ettekäände all wastu wõtta puudulikult wäljatöötatud seaduseelnõu, mis elus ilmtingimata palju hõõrumisi toob, segadusi sünnitab, ja tõepoolest seda eesmärki ei saawuta, mida mõnelt poolt heas usus loodetakse tema abil kätte saada, waid wõib olla, hoopis wastupidiseid tagajärgi annab. Minu arwates eksiwad need, kes loodawad, et käesolewa eelnõu wastuwõtmisega teatavalt poolt tehtawal waenulikul propandal jalad alt ära lüüakse. Hoopis selle wastu, kui selle seadusega ellukutsutawate asutuste ülesanded ja wõimupiirid ei ole täpselt kindlaks määratud, siis wõib kindlasti ette näha, et teatavalt poolt hakatakse sihikindlalt ära kasutama selle seaduse puudulikkust. Siis öeldakse, et vähemusrahwuste omawalitsuse seadust rikutakse, vähemusrahwusi rõhutakse jne. Minu arwates satuksime meie siis wihma käest räästa alla. Waja on sellele seadusel niisugune kuju anda, et tema poolt saaks hääletada. Kui aga tahtakse teda wastu wõtta niisugusel puudulikul, ja ebamäärasel kujul, teda kuidagi kiiruse ettekäände abil läbi suruda

praegusel kujul, siis ei ole meie mitte nii rumalad, et seda sündida lasta.

A. de Vries (sks.): Meine Herren Abgeordneten! Herr Wirma hat meine Ausführungen als eine Drohung aufgefasst. Ich glaube, die übrigen Herren Abgeordneten haben dieses nicht getan.

Es ist hier viel von den Mängeln des Projekts gesprochen worden, es ist auf die angebliche Gefahr hingewiesen worden, die völkischen Minderheiten könnten aus dem Gesetz, dank seinem Charakter als Rahmengesetz, Forderungen ableiten, die nicht erfüllbar sind. Diese Kritiker vergessen alle, dass es sich bei dem vorliegenden Gesetzantrag um eine estnische Arbeit handelt, dass er einen Kompromissantrag der führenden estnischen Parteien und Parlamentarier darstellt. Daher dürften doch die geäußerten Bedenken in sich selbst zusammenfallen, da es ja Ihre eigene Hand gewesen ist, der der Gesetzantrag entwachsen ist. Was meine Bemerkung über die Organisation unseres Schulwesens anlangt, so können wir allerdings unsere Privatschulen auch auf privatrechtlicher Grundlage organisieren, aber die öffentlichen Schulen stehen ausserhalb unseres Einflusses. Wenn der Abgeordnete Rei sagte, wir hätten keinen Grund, wegen des Aufschubs der Annahme des Gesetzprojekts uns aufzuregen, so kann ich nur antworten, dass er keinen Beweis erbraut hat, dass die von mir angeführte Tatsache des eintretenden Aufschubs des Inkrafttretens der Autonomie bis 1927 falsch ist. Bis zu diesem Termin hätten wir also mit einer mangelhaften Organisation unseres Schulwesens zu rechnen. Ich hoffe, dass es unter solchen Umständen Ihnen allen klar sein wird, meine Herren, dass Sie uns dazu verhelfen müssen, unser Schulwesen auch schon früher so organisieren zu können, wie dies nicht nur unseren Interessen entspricht, sondern im Interesse der gesamten Staatlichkeit gefordert werden muss.

P. Baranin (wn.): Господа депутаты. На сделанное г-м Рей предложение о передаче законопроекта в комиссию я должен сказать следующее: около 9 месяцев пробыл настоящий законопроект в комиссии. Время вполне достаточное для его детального обсуждения. (A. Rei, sd.: Wana

jutt.) В комиссии были представлены все фракции Государственного Собрания, в том числе и фракция социал-демократов. Я думаю, что в комиссии представитель социал-демократов не спал и принимал участие в тщательной разработке сего законопроекта, и отстаивал не свою точку зрения, а точку зрения фракции. (E. Weberman, rhsw.: Rääkige meile ka, miks Teie ainult sotsiaal-demokraatidele räägite?) И если плодом девятимесячной работы комиссии мы получили этот законопроект, (E. Weberman, rhsw.: Mis ebaõnnestanud on...) являющийся сплошным компромиссом между противоположными точками зрения отдельных фракций, то передача его обратно в комиссию ничего нового не даст и никакой пользы не принесет.

Я полагаю, предложение и передача в комиссию диктуется исключительно желанием отсрочить его окончательное рассмотрение и боязнию сказать правду прямо в глаза. Поэтому русская фракция передачу законопроекта в комиссию будет считать первым шагом к его отклонению и будет голосовать против этого предложения. (K. Wirma sd.: Mikspärast? По капризу.) Не знаю, чей это каприз, в такие подробности я не вхожу. (Wahelhüüe keskelt: Ühe ülesandega tulite Riigikogusse ja ei saa sedagi tehtud!) Это еще вопрос, кто из нас лучше исполняет свои обязанности.

По существу § 1 настоящего законопроекта, я смею обратить ваше внимание на следующее. Если прочесть § 1, то мы найдем в нем 3 раза ссылку на существующие законы. Это одно должно было бы рассеять тот страх, у которого глаза велики. Ведь, каждый закон, как бы он не был плох, на первом месте ставит все-таки государственность. Это есть главная черта всех законов. Поэтому нет малейших оснований опасаться, что учреждения национальных меньшинств, поставленные в рамки закона 22 июня 1917 г. могут оказаться опасными, могут оказаться государством в государстве, как думают некоторые.

Раз существующие земские самоуправления, действующие на основании тех же законов, не были вредны для государства, а наоборот — полезны, то каким же образом учреждения национальных меньшинств, поставленные в рамки тех же законов, работающие исключительно в области просве-

щения, культуры и призрения, совершенно не касаясь вопросов административного управления и находясь под надзором правительства, могут оказаться вредными. Такие предположения для меня не понятны и с вашей стороны (Eesti sotsiaaldemokraatliku töölise partei Riigikogu rühma poole) являются излишними.

Жуhataja **L. Raudkepp**: Fakti- seks märkuseks on sõna rkl. Wirma'l.

K. Wirma (sd.): Eelkõneleja toonitas, et meie olewat siit kõnetoolilt rääkinud, et meie seda kahjulikuks pidada, — ma tõlgitsen sõna „wrednõi“, — et meie kahjulikuks pidada seda, kui vähemusrahwuste omawalitsuse seadus rajatakse alusele, mille põhjal töötawad meie omawalitsused. Pean ütleva, et meie seda kõnelenud ei ole, ja ei ole ka tahtnud seda alust ära wõtta, waid ma kordan, need alused peawad selgemal kujul olema, et segadusi ei sünniks.

Жуhataja **L. Raudkepp**: Kõnele- jate nimekiri on läbi. Lõpusõna on aru- andjal.

Aruandja **W. Hasselblatt**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Raske on aruandjal kõneleda, kui iga Riigikogu liige seletab, et see seadus on lõpmata halb; ja kui ma tahaksin seletada, mikspärast mina teisel arwamisel olen, siis ei saa ma seda mitte teha, waid wõin rääkida ainult komisjoni nimel. Rkl. Jõeäär ütles juba, et komisjon ei saa jagada neid arwamisi, mida härra Rei ette tõi. Meie ei tohi unustada seda, mis räägib põhiseadus selle kohta. Nimelt põhiseadus räägib, et Eesti piirides elawad vähemusrahwused wõiwad ellu kutsuda oma rahwuskultuuriliste ja hool- lekande huwides sellekohaseid autonoom- seid asutusi. (K. Wirma, sd.: Kes on Teid keelanud?) Seaduse puudumise! Selle autonoomia elluwõimiseks deklaratiivsel teel oli vähemusrahwus tarwilikka samme astunud, aga kuna Wabariigi Walitsus leidis, et seda tuleb teha seadusandlikul teel, siis esitati sel- samal ajal meie rühma poolt seaduseel- nõu, mis mitte ei olnud raamiseadus. See lükati tagasi, ilma et oleks ülesan- deks tehtud seda ümber töötada üksikas- jades. Nüüd töötati wälja enamusah- wuse poolt uus raamiseadus ja wähe-

musrahwus on sellega leppinud. See seadus sisaldab üldse 30 paragrahwi ümber, kuna seal on rohkem, kui 30 kompromissi sees. Kompromissid mitte ainult rahwaste wahel, waid ka enamusrahwuse erakondade wahel — kuidas ta wõiks siis eeskujulik olla. Siin küsiti, kas juriidiline isik on omawalitsuse organid wõi omawalitsus ise. Niisugused etteheited on tühjad. Ma pean tähendama, et omawalitsus ise on juriidiline isik, kuna organid on tema esitajad. Ma tahaksin teada, kas on seadusi olemas, kus öeldakse, et see on juriidiline isik, ja seda mitte ei ole. Ma olen täitsa nõus rkl. härra Rei'ga, et meie seadusandlus on üldse teatawas mõttes puudulik. Ei ole süsteem, et kaks erakonda walitsewad, waid terve hulk nendest hakkab parandama ja muutma, seda peaks tehtama Wabariigi Walitsuse poolt. (Wahelhüüe: Siis läheb rutem.) Läheb rutem jah. Meie ei ole selles seisukorras, nagu teised parlamendid, mille all muuseas ka see seadus on kannatanud. Aga ma arwan, et siin seaduse andmise juures on weel üks teine wiga. Meil arwatakse, et retseptidega wõiks mingisuguseid korraldusi luua, mis hõrumised kõrwaldaks, et retseptidega wõidakse niisuguseid seadusi luua, mida ilma küsimusmärkideta wõiks wastu wõtta. Seda asjaolu mina ei wõi mitte õigeks pidada. Mina tahan tähendada, et põhiseaduse § 21-ga on tehtud vähemusrahwustele teataw wäikene eesõigustus. Neile on wõimaldatud riigi põhiseaduse järele oma autonoomsed asutused ellu kutsuda, kuid nüüd on see ellukutumine piiratud esiteks selle raamiseadusega ja teiseks Wabariigi Walitsuse määrustega. Kas nendest piiramistest ei ole mitte küllalt, kas meie peame weel täpsemalt ära tähendama nende wõimupiirid, kas peame nad weel enam hoolekande alla wõtma, peame looma neile teatud eestkostmise. Minu arwates seda tarwis ei ole, waid mina arwan, et siin sihtjooned on juba ära määratud, mille piirides vähemusrahwused ise oma asutused wõiwad ellu kutsuda. Sellepärast ei saa mina komisjoni nimel neid ettepanekuid toetada, mis käiwad selle kohta, et seadus komisjoni antaks, ja teen ettepaneku § 1 II lugemisel wastu wõtta selle parandusega, mis minu poolt ette pandi.

Juhataja **L. Raudkepp**: Teatan, et rkl. Wirma on tagasi wõtnud oma ettepaneku § 1 komisjoni tagasi anda. § 1 kohta on järgmised ettepanekud tehtud: Ma loen nad selles järjekorras ette, nagu nad mulle esitatud, ja nagu mina nad kawatsen hääletamisele panna. Esimene ettepanek on rkl. Rei poolt: „Panen ette § 1 ja järgmised anda tagasi komisjoni, ülesandega pöörata Wabariigi Walitsuse poole ettepanekuga — eel nõu ümber töötada ses sihis, et vähemusrahwuste omawalitsuse asutuste ülesanded, wõimupiirid ja tegutsemise kord täielikumalt ja üksikasjalisemalt kindlaks määrataks“. Wahepeal on ettepanek tulnud rkl. Bauer'i poolt, mis oleks täiendawaks ettepanekuks rkl. Rei ettepanekule: „Panen ette komisjonile anda kahekuuline tähtaeg“. Siis on ettepanek rkl. Kornel'i poolt: „Teen ettepaneku, sissejuhatawas osas wälja jätta sõnad „ja hoolekande“ ja § 1 esimeses reas juurde lisada sõna „kultuur“, lugedes „kultuur-omawalitsuse“. Peale selle on weel aruandja poolt käesolewa paragrahwi juurde ettepanek tehtud, mis eraldi hääletamisele ei tule, kui eraldi hääletamist ei nõuta. Ettepanek on järgmine: „Teen ettepaneku § 1 kolmandas reas pärast sõna „omawalitsuse“ juurde lisada sõna „elluwõimise“ ja peale esimese sõna „seaduses“ ka kolmandas reas juurde lisada „(Wene seadluste ja walitsuse määruste kogu nr. 173 — 1917 a., p. 953 — I jagu lisa)“. Hääletamisele tuleb rkl. Rei ettepanek. (Hääletatakse. Loetakse hääli.) Ettepaneku poolt on 29 häält, wastu 14 häält, seega on ettepanek wastu wõetud, ja ühtlasi langeb ära teiste ettepanekute hääletamine peale rkl. Bauer'i ettepaneku tähtaja kohta. (Hääletatakse. Loetakse hääli.) Rkl. Bauer'i ettepaneku poolt on 23 häält, wastu 18 häält, seega on ettepanek wastu wõetud. (J. Temant, põl.: Sedelitega!) Wõib sedelitega hääletada, palun sedelid wälja jagada. (Jagatakse sedelid.) Kas on kõik Riigikogu liikmed sedelid ära andnud? Kas tehakse ettepanekuid häälte lugemise kohta? (Hüüded: Juhatuses hooleks!) Muid ettepanekuid ei ole, loen ettepaneku wastuwõetuks. Palun juhatuses liikmeid häältelugemisele asuda. (Loetakse hääli.)

Hääletamise tagajärjed on järgmised:
rkl. Bauer'i ettepaneku poolt on antud 29
häält, vastu 33 häält, erapooletuid — 2,
seega on ettepanek tagasi lü-
katud. (Hüüded: Lõpetada!)
On tehtud ettepanek koosolek lõpetada.

(Hääletatakse. Lõetakse häält.)
Ettepaneku poolt on antud 26 häält,
vastu 13, seega on ettepanek
vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.05 min. õhtul.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Tõnisson.**

Abiesimees **L. Raudkepp.**

Sekretäär **T. Kalbus.**

Abisekretäär **J. Wain.**

... till slut följande: ...
 ... den 10/11/1878 ...
 ... den 11/11/1878 ...
 ... den 12/11/1878 ...
 ... den 13/11/1878 ...
 ... den 14/11/1878 ...
 ... den 15/11/1878 ...
 ... den 16/11/1878 ...
 ... den 17/11/1878 ...
 ... den 18/11/1878 ...
 ... den 19/11/1878 ...
 ... den 20/11/1878 ...
 ... den 21/11/1878 ...
 ... den 22/11/1878 ...
 ... den 23/11/1878 ...
 ... den 24/11/1878 ...
 ... den 25/11/1878 ...
 ... den 26/11/1878 ...
 ... den 27/11/1878 ...
 ... den 28/11/1878 ...
 ... den 29/11/1878 ...
 ... den 30/11/1878 ...

... till slut följande: ...
 ... den 10/11/1878 ...
 ... den 11/11/1878 ...
 ... den 12/11/1878 ...
 ... den 13/11/1878 ...
 ... den 14/11/1878 ...
 ... den 15/11/1878 ...
 ... den 16/11/1878 ...
 ... den 17/11/1878 ...
 ... den 18/11/1878 ...
 ... den 19/11/1878 ...
 ... den 20/11/1878 ...
 ... den 21/11/1878 ...
 ... den 22/11/1878 ...
 ... den 23/11/1878 ...
 ... den 24/11/1878 ...
 ... den 25/11/1878 ...
 ... den 26/11/1878 ...
 ... den 27/11/1878 ...
 ... den 28/11/1878 ...
 ... den 29/11/1878 ...
 ... den 30/11/1878 ...